

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНА НАУКОВА УСТАНОВА
«ІНСТИТУТ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЗМІСТУ ОСВІТИ»**

вул. Митрополита Василя Липківського, 36, м. Київ, 03035, тел./факс: (044) 248 25 13
E-mail: info@imzo.gov.ua, <https://imzo.gov.ua>, код ЄДРПОУ 39736985

На № _____ від _____

Департаменти (управління) освіти
і науки обласних, Київської
міської державних адміністрацій

Заклади післядипломної
педагогічної освіти

Про методичні рекомендації «Пріоритетні напрями роботи психологічної
служби у системі освіти України в 2025/2026 навчальному році»

З метою подальшої реалізації статті 76 Закону України «Про освіту» Державна наукова установа «Інститут модернізації змісту освіти» надсилає для застосування в роботі аналітичні матеріали про діяльність психологічної служби у системі освіти України, стан забезпечення закладів освіти практичними психологами і соціальними педагогами та рекомендації щодо пріоритетних напрямів психологічного супроводу та соціально-педагогічного патронажу учасників освітнього процесу в 2025/2026 навчальному році.

Додаток: на 50 арк. в 1 прим.

Директор

Євген БАЖЕНКОВ

Ольга Флярковська 248 21 95

ДНУ "Інститут модернізації змісту освіти"

21/08-586 від 07.07.2025

БАЖЕНКОВ ЄВГЕН ВОЛОДИМИРОВИЧ 07.07.2025 12:07

директор

5E984D526F82F38F04000006ABE0001299A5306 / Дійсний з 21.05.2025 до 21.05.2026

Додаток до листа

**Методичні рекомендації
«Пріоритетні напрями роботи психологічної служби
у системі освіти України в 2025/2026 навчальному році»**

Психологічна служба у системі освіти України – це невід’ємна складова, яка об’єднує фахівців у галузі практичної психології та соціально-педагогічної роботи. Основна мета її діяльності – підтримка соціального й психологічного благополуччя всіх учасників освітнього процесу шляхом застосування науково обґрунтованих методів, технологій і підходів психологічного супроводу та практичної соціальної підтримки.

Фахівці психологічної служби здійснюють комплексну та систематичну роботу щодо психофізичного розвитку дитини, її поведінкових реакцій, мотиваційної сфери й особливостей особистісного становлення з урахуванням вікових, когнітивних, емоційних, фізіологічних, гендерних та індивідуальних характеристик. Їхня діяльність спрямована на створення безпечного, підтримувального й ресурсного психологічного середовища, що сприяє самопізнанню, саморозвитку та самореалізації кожного учасника освітнього процесу.

У своїй діяльності фахівці психологічної служби керуються Конституцією України, Загальною декларацією прав людини, Конвенцією ООН про права дитини, Законом України «Про освіту», іншими чинними законами та нормативно-правовими актами України, зокрема «Положенням про психологічну службу в системі освіти України», Етичним кодексом психолога України та міжнародними стандартами надання психосоціальної підтримки.

Розвиток психологічної служби у системі освіти України

Психологічна служба у системі освіти України динамічно розвивається як цілісна структура, яка забезпечує психолого-соціальний супровід учасників освітнього процесу та сприяє формуванню безпечного, інклюзивного, психологічно комфортного середовища в закладах освіти.

Сучасний етап розвитку психологічної служби визначають ключовими напрямками.

Професійне зростання фахівців: удосконалення системи підвищення кваліфікації, запровадження інноваційних практик, супервізійна підтримка, участь у міжнародних проєктах і програмах.

Інституційне оновлення: оновлення нормативно-правової бази, розвиток цифрових сервісів та електронного документообігу.

Розширення функціоналу психологічної служби: посилення ролі у сфері психічного здоров’я, кризового реагування, роботи з внутрішньо

переміщеними особами (ВПО) та членами їхніх родин, дітьми, які набули травматичного досвіду, а також підтримки педагогічного колективу.

Міжвідомча взаємодія: посилення співпраці з органами охорони здоров'я, соціального захисту, юстиції, правоохоронними органами, громадськими та міжнародними організаціями.

Розроблення та впровадження програм превентивного спрямування: профілактика булінгу, насильства, суїцидальної поведінки, формування безпечного освітнього середовища.

Цифровізація: використання онлайн-платформ для консультування, навчання, ведення документації та здійснення моніторингу психоемоційного стану здобувачів освіти.

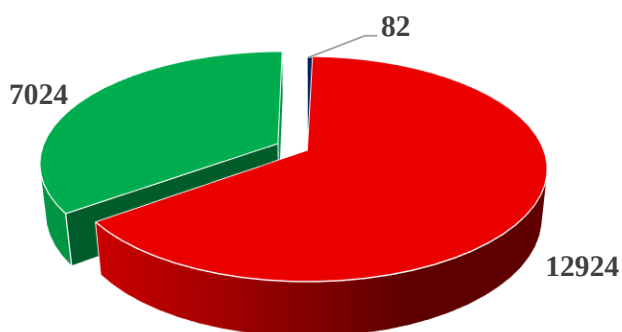
Період дії воєнного стану в Україні суттєво активізував розвиток та роль психологічної служби у системі освіти України, зокрема в напрямі кризового консультування, першої психологічної допомоги, збереження психічного здоров'я та психосоціальної підтримки. Впроваджено національні програми «Ти як?», «Спеціаліст із безпеки в освітньому середовищі». В межах програми «Ти як?» було створено Центри життєстійкості та інституційну модель підтримки для психосоціальної допомоги громадянам, постраждалим від війни.

У майбутньому розвиток психологічної служби у системі освіти України орієнтовано на інтеграцію найкращих міжнародних практик, вдосконалення стандартів діяльності фахівців, підвищення статусу професії, а також на забезпечення системного, комплексного підходу до збереження та зміцнення психічного здоров'я всіх учасників освітнього процесу.

За даними, що надійшли з регіонів України, у 2024/2025 навчальному році чисельність фахівців психологічної служби становила **20 031 осіб**, з них: практичних психологів – **12 924 осіб**, соціальних педагогів – **7 025 осіб**, методистів – **82 осіб**.

1. Мережа обласних, навчально-методичних центрів/кабінетів/лабораторій психологічної служби у системі освіти та методистів з психологічної служби районних (міських) навчально-методичні центри/кабінети/лабораторій у 2024/2025 н.р. районних (міських) мето

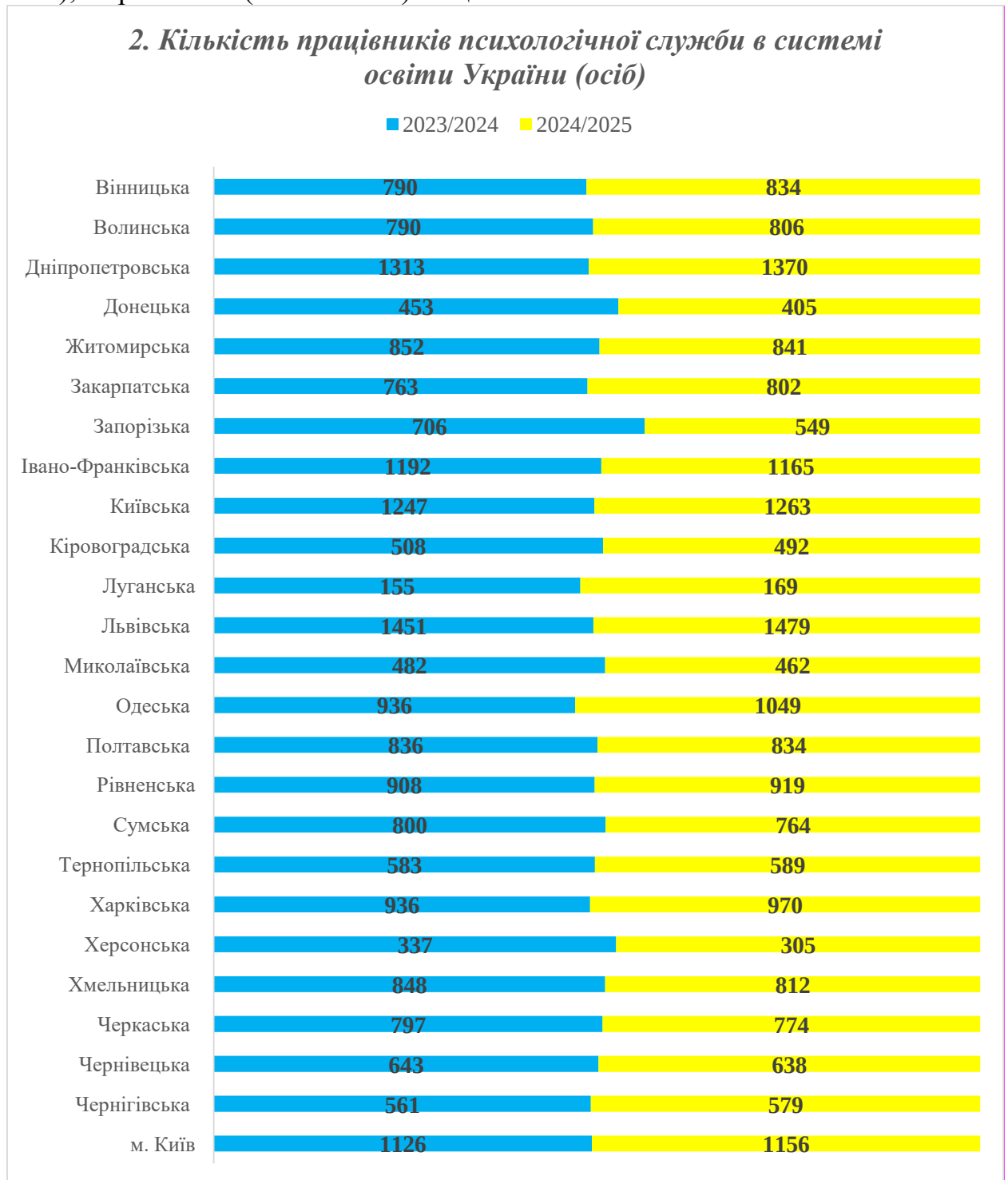
■ Методистів ■ Практичних психологів ■ Соціальних працівників

Загальна кількість працівників психологічної служби у системі освіти України у 2024/2025 навчальному році збільшилась на 13 осіб у порівнянні з 2023/2024 навчальним роком (рис. 2).

Значне скорочення фахівців психологічної служби сталося у Запорізькій області (на 157 осіб), Донецькій (на 48 осіб), Сумській та Хмельницькій областях (на 36 осіб), Херсонській (на 32 особи).

Проте збільшилася кількість фахівців Одеській області (на 113 осіб), Дніпропетровській (на 57 осіб), Вінницькій (на 44 особи), Закарпатській (на 39 осіб), Харківській (на 34 особи) тощо.

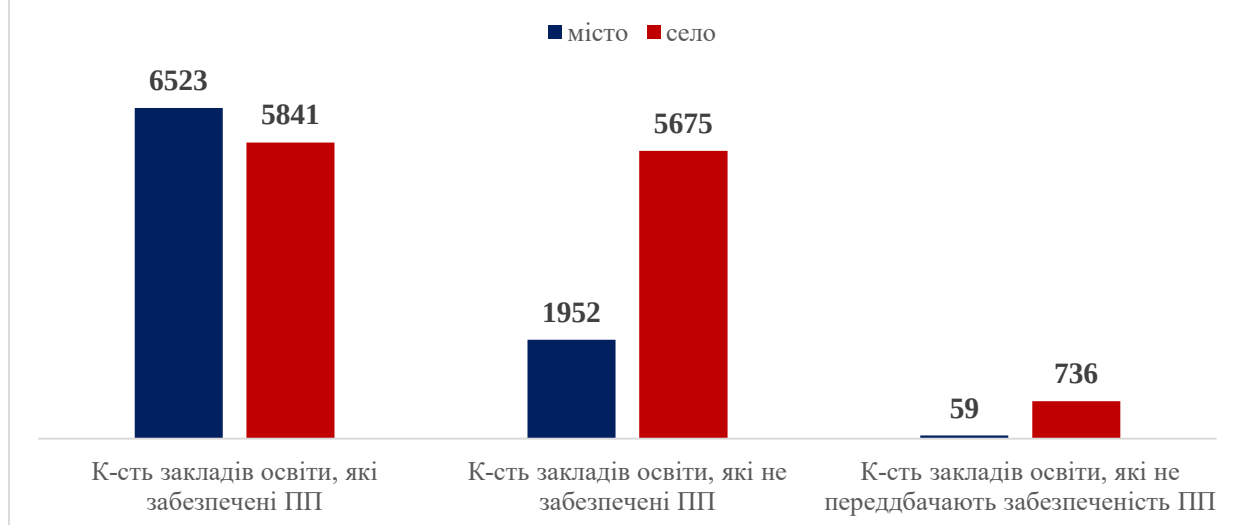

Середня забезпеченість закладів освіти працівниками психологічної служби у 2024/2025 навчальному році становила 74%, з них: практичними психологами – 78% соціальними педагогами – 69%.

3. Чисельність соціальних педагогів закладів освіти у 2024/2025 н.р.

4. Чисельність практичних психологів закладів освіти у 2024/2025 н.р.

За отриманими даними, у 2024/2025 навчальному році загальна кількість звернень до працівників психологічної служби становила 5 755 278 звернень, з них: 1 958 898 звернень батьків здобувачів освіти, 1 756 877 звернень педагогічних працівників, 1 590 337 звернень здобувачів освіти, та 449 166 звернень інших зацікавлених осіб .

5. Загальна кількість звернень до працівників психологічної служби у 2024/2025 н.р.

Спеціалісти психологічної служби здійснюють свою діяльність з усіма учасниками освітнього процесу, окрім чисельності вихованців, учнів та студентів, необхідно враховувати й чисельність педагогічних працівників та батьків здобувачів освіти.

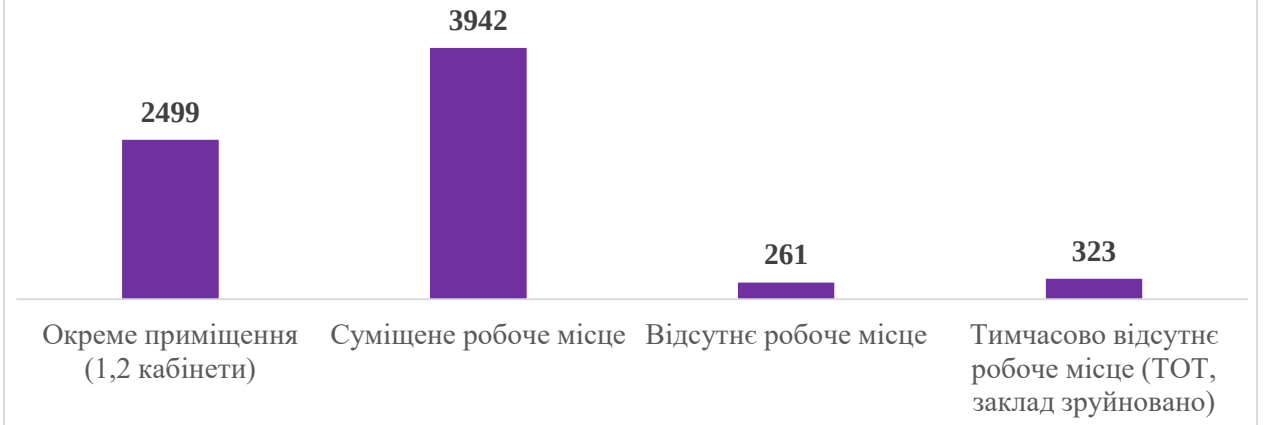
Забезпеченість кабінетами практичних психологів закладів освіти України загалом становить: забезпечено окремим приміщенням – 7 248 7 231 особа, мають суміщене робоче місце – 4 778 4 768 осіб, тимчасово відсутнє робоче місце – 547 511 особа, відсутнє робоче місце – 462 424 особи.

6. Забезпеченість кабінетами працівників психологічної служби у 2024/2025 н.р. Практичні психологи

Маємо зазначити, що показник забезпеченості кабінетами соціальних педагогів ще нижчий: окреме приміщення мають 2 499 осіб, суміщені – 3 942 особи, відсутній кабінет у 261 особа, тимчасово відсутнє робоче місце у 350 осіб.

**7. Забезпеченість кабінетами працівників психологічної
служби у 2024/2025 н.р.
Соціальні педагоги**

Основним пріоритетом діяльності психологічної служби в закладах освіти є успішне вирішення складних завдань з метою збереження і зміцнення психологічного здоров'я всіх учасників освітнього процесу. Водночас відсутність окремого робочого місця для практичного психолога чи соціального педагога ускладнює виконання професійних обов'язків, тому виникає нагальна потреба у створенні відповідних умов, зокрема забезпеченні фахівців психологічної служби окремим робочим кабінетом.

З метою організації належного психологічного та соціально-педагогічного супроводу учасників освітнього процесу в новому навчальному році керівники обласних, районних, міських департаментів (управлінь, відділів) освіти і науки, закладів освіти мають вжити заходів щодо забезпечення усіх закладів освіти, навчально-методичних центрів/кабінетів/лабораторій психологічної служби методистами, практичними психологами, соціальними педагогами відповідно до нормативної потреби.

Навчальна діяльність.

Навчальну діяльність фахівців психологічної служби спрямовано на формування психологічної культури учасників освітнього процесу, розвиток навичок емоційного інтелекту, стресостійкості, комунікації та вирішення конфліктів.

Практичні психологи та соціальні педагоги реалізують навчальну діяльність через

тренінги і розвивальні заняття, проведені для здобувачів освіти; факультативи;

освітні програми з формування безпечного освітнього середовища;

програми розвитку життєвих компетентностей в умовах викликів війни, зокрема переміщення, втрати та травматичні події тощо.

лекції, інтерактивні заняття та інформаційні години для батьків і педагогів;

Під час воєнного стану особливу увагу потрібно приділяти адаптації навчального контенту до потреб дітей, які набули травматичного досвіду, а також підвищенню рівня знань педагогів про методи психологічної підтримки в умовах кризи.

За останні роки українська освіта зіштовхнулася із чисельними викликами: вимушеними перервами у навчанні, знищенням шкіл, відсутністю очного навчання та обмеженим доступом до нього, значними обмеженнями для реалізації дистанційного навчання, викликаними перебоями з електроенергією та інтернетом.

Державною службою якості освіти України проведено дослідження якості організації освітнього процесу в умовах війни.

Зважаючи на постійну загрозу безпеці учасників освітнього процесу, не вдалося повністю відновити очне навчання у повному обсязі. Лише 53 % закладів освіти працюють за очною, 19 % – за дистанційною, 28 % – за змішаною формами навчання. На сході та півдні України переважала дистанційна форма навчання, у центрі та на півночі – змішана, на заході – змішана форма навчання у містах та очна – у селах.

За результатами міжнародного дослідження якості освіти PISA, в Україні зазначено тенденцію зниження середнього рівня успішності учнів з математичної, читацької та природничої компетентностей.

Експерти в галузі освіти наголошують на негативних наслідках освітніх втрат та освітніх розривів, а саме:

освітні втрати можуть спричинити значний негативний вплив як на розвиток особистості (зокрема через втрату можливостей для розкриття її потенціалу), так і на добробут цілих суспільств у майбутньому;

освітні втрати поглиблюють нерівність в освіті через збільшення вже наявних навчальних розривів (наприклад, між успішністю учнів із родин з низьким і високим рівнем доходу, із сільських і міських шкіл тощо);

освітні втрати можуть призвести до серйозних економічних наслідків у майбутньому, зокрема до зниження валового внутрішнього продукту;

освітні втрати в країнах із нижчими доходами потенційно мають більший масштаб порівняно із країнами з вищими доходами населення. Отже, план роботи фахівця психологічної служби має обов'язково містити питання подолання освітніх втрат. Фахівці психологічної служби мають впроваджувати розвивальні та тренінгові програми для здобувачів освіти з акцентом на розвиток емоційного інтелекту, стресостійкість і саморегуляцію, ефективну комунікацію та навички розв'язання конфліктів.

Рекомендуємо працівникам психологічної служби розробити власний план заходів у контексті виявлення та компенсації психологічних втрат, використовуючи запропонований алгоритм:

1. Моніторингові (діагностичні) дослідження рівня психологічних втрат. Проводити потрібно щороку, аналізуючи та порівнюючи результати в системі моніторингового дослідження. Визначення рівня психологічних втрат, ступінь впливу психологічної травми на різні сфери розвитку особистості, серед яких:

визначення втрат когнітивної сфери – це кількісне вимірювання втрат у сприйнятті, пам'яті, увазі, мисленні, оцінка показників зараз та порівняння з попередніми показниками, аналіз динаміки їхнього розвитку, що впливає на навчальну діяльність;

визначення втрат емоційно-вольової сфери – це кількісне вимірювання втрат ментального здоров'я, що впливає на навчання (рівень тривожності, стресу, емоційний стан, психологічне благополуччя, самооцінка тощо) і аналіз динаміки змін;

визначення втрат мотиваційної сфери – це кількісне вимірювання втрат у мотивації до життя, навчання, розвитку, у потребі в досягненні та аналіз показників у порівнянні з попередніми роками;

визначення втрат особистісної і соціальної сфери – це кількісне вимірювання втрат у самооцінці, навичках комунікації, ціннісних орієнтацій, показниках соціалізації та соціальної адаптованості.

2. Визначення потреб та ресурсів. Визначення потреб особистості, показника резиліентності та сильних сторін кожної дитини (внутрішня опірність, механізми психологічного захисту, домінуючі канали відновлення), систематизація і підсилення зовнішніх ресурсів (Basic Ph, укладання мапи соціальних контактів, списку творчих і соціальних активностей).

3. Розробка плану та визначення шляхів компенсації. Підбираємо індивідуальний/груповий інструментарій відновлення, реабілітації, допомоги (техніки, методики, програми на відновлення позитивного мислення, позитивних контактів, емоційної саморегуляції, резиліентності). Визначення категорії тих, хто допоможе здійснити ці етапи: адміністрація, учителі, батьки, родичі, інші профільні фахівці. Складаємо план роботи на 2-9 місяців.

4. Впровадження плану щодо подолання психологічних втрат, його коригування (за потреби) та підведення підсумків. За потреби додаємо зміни. Ефективними є системна робота, проведення занять 1 раз у тиждень.

5. Аналіз ефективності. Після завершення роботи потрібно провести повторну діагностику, оцінити ефективність плану роботи й проаналізувати результати, що й буде наступним етапом моніторингового дослідження.

Методики роботи фахівців щодо компенсації психологічних втрат для різних закладів освіти та для здобувачів різного віку можуть відрізнятися. Крім діагностики, просвіти, профілактики, це організація індивідуальних і групових занять/консультацій (саме з тими дітьми чи класами, які мають високі показники рівня тривоги, стресу або інші ознаки психологічних втрат відповідно до діагностичних показників).

Вони також мають організовувати інтерактивні заняття для педагогів та батьків учнів з питань збереження психічного здоров'я, попередження професійного вигорання, підтримки дітей у кризових ситуаціях.

Практичні психологи та соціальні педагоги у плані заходів мають чітко розподілити ролі та обов'язки, узгоджені заздалегідь між фахівцями психологічної служби та педагогами закладу освіти.

З метою стабілізації психоемоційного стану здобувачів освіти та їхнього налаштування на освітню діяльність фахівці психологічної служби

мають впроваджувати «годину психолога/соціального педагога» та факультативні курси, які можна переглянути за покликанням: <http://surl.li/zagcqm>.

Час на проведення зазначеної години потрібно врахувати у плані роботи закладу освіти в частині позакласної роботи не менше, ніж 1 раз на місяць для кожної групи/класу.

Факультативні курси має бути спрямовано на збереження і зміцнення психічного здоров'я, завдяки чому відбуватиметься підвищення психологічної культури усіх учасників освітнього процесу.

Фахівці психологічної служби можуть застосовувати програми факультативів, спецкурсів і курсів за вибором, що отримали гриф «Схвалено для використання в освітньому процесі» у 2024/2025 навчальному році, які розміщено на вебсайті ДНУ «ІМЗО»: <http://surl.li/sfqlfc>.

З переліком програм та навчально-методичних посібників, що отримали гриф «Схвалено для використання в освітньому процесі», можна ознайомитися за покликанням: <http://surl.li/prwnpm> та <http://surl.li/sbjeln>.

Навчально-методичні матеріали для роботи в умовах війни розміщено на вебсайті ДНУ «ІМЗО»: <http://surl.li/fghtqt>.

Просвітницька робота.

Просвітницьку діяльність фахівців психологічної служби у системі освіти України спрямовано на підвищення рівня обізнаності всіх учасників освітнього процесу з питань психічного здоров'я, безпеки, прав людини, соціальної взаємодії та формування толерантного суспільства.

Основні напрями просвітницької роботи.

Інформування та навчання учнів, їхніх батьків та педагогів з актуальних тем: профілактика насильства, булінгу, кібербулінгу, лудоманії, суїцидальної поведінки, залежностей, психогігієна, емоційна грамотність, подолання стресу, розвиток навичок комунікації, медіаграмотність тощо.

Організація та проведення заходів: тренінгів, інтерактивних занять, круглих столів, вебінарів, тематичних тижнів, інформаційних кампаній (наприклад: «16 днів проти насильства», «Тиждень безпеки дитини», «День протидії булінгу») тощо.

Популяризація психолого-педагогічних знань через інформаційні матеріали (буклети, пам'ятки, відеоролики, публікації на сайтах та в соцмережах закладів освіти).

Формування позитивного ставлення до звернення за психологічною допомогою, подолання стигми навколо психічного здоров'я та підвищення психологічної культури в суспільстві.

Просвітна у кризових умовах: роз'яснювальна робота з батьками та педагогами щодо підтримки дітей під час війни, втрати, евакуації, травматичного досвіду, переміщення тощо.

Партнерство із засобами масової інформації для поширення знань про діяльність психологічної служби, формування запиту на психологічну грамотність і взаємоповагу в суспільстві.

Просвітницька діяльність має профілактичний, мотиваційний та підтримувальний характер, є системною, цілеспрямованою, що адаптується до потреб певної групи людей певного закладу освіти. Її реалізація має сприяти зменшенню рівня соціально-психологічних ризиків та створенню безпечного, підтримувального середовища у закладі освіти.

Із навчальними вебінарами, конференціями, просвітницькими відео для фахівців психологічної служби можна ознайомитися на сторінці центру здоров'я та розвитку «Коло сім'ї» URL: <https://k-s.org.ua/resources/online-specialists/>

Із практичними інструментами для піклування про ментальне здоров'я та плекання стійкості можна ознайомитися на сторінці Всеукраїнської програми ментального здоров'я «Ти як?» URL: <https://howareu.com/produktu>.

Дуже актуальним наразі стає напрям роботи з дітьми із родин ветеранів, що обумовлено зростанням кількості сімей, які зазнали впливу війни, та високим ризиком розвитку у дітей психоемоційних порушень, пов'язаних із переживанням втрат, розлуки, тривожності чи адаптації до змін у родині. Психологічна підтримка таких дітей є важливим чинником збереження їхнього психічного здоров'я, емоційного благополуччя та успішної соціалізації в умовах освітнього процесу. Забезпечення якісного психолого-педагогічного супроводу сприяє формуванню стійкості, розвитку навичок подолання стресу та зміцненню довіри до дорослих.

Повернення ветеранів до мирного життя супроводжується низкою психологічних, соціальних та побутових змін. У період виконання бойових завдань військовослужбовець зазнає глибоких особистісних трансформацій. Водночас зміни відбуваються і в його родині: діти дорослішають, а чоловік або дружина змушені самотійно вирішувати повсякденні питання, брати на себе відповідальність за родину та побут.

Попри те, що найскладніші виклики залишилися позаду, як ветеран, так і його близькі потребують часу для поступової адаптації. Ветеранові необхідно інтегруватися в умови мирного середовища, тоді як рідні мають зрозуміти й прийняти ті зміни, які сталися з ним під час служби.

Рекомендації фахівцям психологічної служби під час роботи з дітьми із сімей ветеранів.

1. Виявляти особливості психоемоційного стану дітей та їх прояви: відчуття тривоги, страху за життя батька/матері; порушення емоційного фону (прояви агресії, замкнутість, зниження мотивації); переживання вторинної травматизації (психологічна реакція на травми, що пережили батьки); виникнення труднощів під час адаптації до батька/матері після їхнього повернення з фронту.
2. Формувати безпечне освітнє середовище: забезпечення підтримувального середовища, вільного від стигми та упереджень;

уникнення питань чи обговорень тем, які можуть травмувати дитину (наприклад, теми війни, втрат, поранень, патріотичних змагань без урахування контексту);

створення простору для висловлення почуттів: індивідуальні бесіди, групові тренінги, арттерапія.

3. Співпрацювати з родиною, проводити зустрічі з батьками або законними представниками з метою:

з'ясування психологічного стану дитини вдома;
обговорення стилів виховання та надання порад;
надання інформації про доступ до фахової допомоги (психотерапевти, центри підтримки ветеранів, соціальні служби).

4. Здійснювати психологічну просвіту педагогів, проводити семінари та тренінги для вчителів з питань:

розпізнавання ознак травматизації у дітей;
формування емпатійного стилю спілкування;
стратегій ненасильницької комунікації;
недопущення стигматизації або порівняння з друзями.

5. Здійснювати індивідуальний супровід дітей, створювати психолого-педагогічний супровід з урахуванням психоемоційного стану дитини:

діагностичні бесіди, спостереження, анкетування;
регулярна психоемоційна підтримка;
поради щодо звернень до вузьких фахівців (дитячого психотерапевта, невролога тощо) – за потреби.

6. Застосовувати м'які, ненасильницькі форми психологічного впливу:
арттерапію;
пісочну терапію;
ігротерапію;
елементи когнітивно-поведінкової терапії;
техніки емоційної регуляції та релаксації.

7. Здійснювати міжвідомчу взаємодію, налагодити співпрацю/зв'язки:

Центри надання допомоги ветеранам;
Служби соціального захисту дітей;
Громадські ініціативи щодо підтримки сімей військовослужбовців;
Психологічні центри/проекти.

8. Застосовувати ресурси:

UNICEF – психосоціальна підтримка дітей:

<https://www.unicef.org/ukraine/>

Центр психічного здоров'я при МОЗ: <https://mentalhealth.gov.ua>

Державна служба у справах ветеранів: <https://veterans.gov.ua>

ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти», матеріали за темою:

«Я повернувся» <https://clipr.cc/kQK3Q;>

«Як ти, ветеране» <https://clipr.cc/wvY3C;>

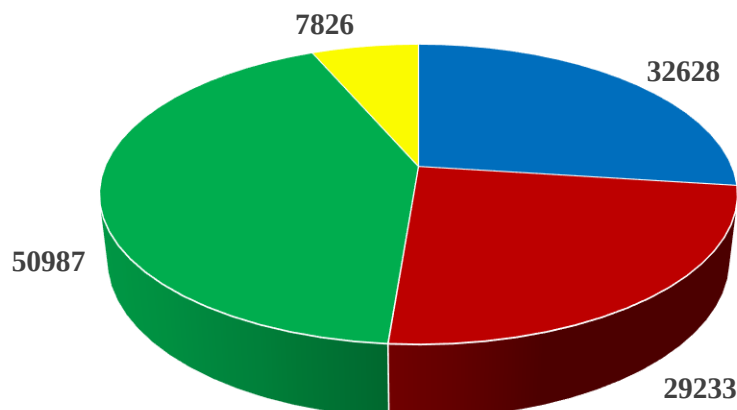
«Діти та війна» <https://clipr.cc/0v4Yy.>

Наразі залишається актуальною проблема сексуальної освіти молоді. Підлітки проявляють цікавість до статевих стосунків, проблем ранньої

вагітності та практик застосування запобіжних засобів та методів контрацепції. За даними дослідження, у 2024/2025 навчальному році кількість звернень до психологів і соціальних педагогів з питань статевого виховання, дружби, кохання, ранньої вагітності становить 120 674, з них: 32 628 звернень батьків, 29 233 звернення педагогічних працівників, 50 987 звернень здобувачів освіти, 7 826 звернень інших зацікавлених осіб.

8. Тема звернення: "Статеве виховання, дружба, кохання, рання вагітність"

■ Батьки ■ Педагоги ■ Здобувачі освіти ■ Інші зацікавлені особи

Зростання випадків інфекційного захворювання, що передається статевим шляхом (вірус імунодефіциту людини, венеричні хвороби тощо), високий рівень ранньої вагітності підлітків та молоді пов'язано, в основному, зі згубним способом їхнього життя. Куріння, вживання алкоголю, наркотиків, неправильна сексуальна поведінка можуть призвести до серйозних загроз їхньому сексуальному та репродуктивному здоров'ю.

КСО допомагатиме здобувачам освіти краще розуміти себе та інших, уникати ризикованої поведінки, будувати здорові й поважні стосунки, протистояти тиску та насильству. Окрім того, така освіта є важливим інструментом у боротьбі з гендерними стереотипами, сприяє рівності та толерантності в суспільстві. Підтримка міжнародних організацій, таких як ВООЗ та ЮНЕСКО, підтверджує ефективність комплексного підходу до сексуальної освіти в освітньому процесі. Саме тому впровадження КСО в закладах освіти є не лише доречним, а й необхідним для забезпечення гармонійного розвитку молоді та побудови безпечного, інклюзивного суспільства.

Фахівцями ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» за участі експертів, які представляють громадські організації України, розроблено навчально-методичні матеріали щодо впровадження КСО у закладах освіти, а саме:

Касілова А., Мельничук В., Никифорок О., Спориш Ю., Терещук Н., Чекалова Д., Яремчук Н. «Основи репродуктивного та сексуального здоров'я». Навчально-методичний посібник. «Схвалено для використання в освітньому процесі» (рішення Експертної комісії з психології та педагогіки

(протокол № 1 від 08.09.2022 року);

Флярковська О. В., Мельничук В. О. «Комплексна сексуальна освіта»; Спецкурс підвищення кваліфікації для слухачів (освітян) очно-дистанційної форми навчання (схвалено Вченою радою ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» (протокол № 3 від 03.04.2024 року);

Мельничук В., Флярковська О., Спориш Ю., Чекалова Д. «Комплексна сексуальна освіта». Факультативний курс для здобувачів 1-11 класів закладів загальної середньої освіти (схвалено Вченою радою ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» (протокол № 3 від 03. 04.2024 року);

Мельничук В., Флярковська О., Спориш Ю., Чекалова Д., Касілова-Боднарук А. Навчально-методичний посібник «Комплексна сексуальна освіта». «Схвалено для використання в освітньому процесі» (рішення Експертної комісії з психології та педагогіки (протокол № 1 від 20.03.2024 року).

Методичні матеріали за темою.

Посібник «Виховання без стереотипів: для фахівців»: https://drive.google.com/file/d/1ihK6IZDSvywepFR_X4Pk7ZAeL3ZB5viM/view

Посібник «Батьківство без стереотипів: для батьків»: https://www.unicef.org/ukraine/en/media/43751/file/batkivstvo_bez_stereotypiv_pdf_2-2.pdf.pdf

Брошура «Твій гайд із дорослішання без стереотипів: poradnik для підлітків»:

<https://drive.google.com/file/d/1OZP53dgCTvKkozb4INUQZIEyCkSgMnR3/view>

Брошура «Долаємо стереотипи: особистий щоденник для хлопців»: <https://drive.google.com/file/d/188WEZDyZuwbyAjbLALikf6uR1uOwewwC/view>

Брошура «Долаємо стереотипи: особистий щоденник для дівчат»: https://drive.google.com/file/d/1EleZlqkgdOBQ2lXdsy_qjvEemJniAkT7/view

Брошура «Долаємо стереотипи: для дітей 3-5 років»: <https://drive.google.com/file/d/1BKSra3kG4aEqY-7DccRTbY4zRSmH9m2u/view>

Матеріали «Протидія гендерно зумовленому насильству»: <https://drive.google.com/file/d/15k9wKUSTNEeuhzyTPy3gulRUyBPEBPxG/view>

Буклет «Здоров'я без сорому»: <https://drive.google.com/file/d/1zZSHAZg7rJGUxZqZLiIyxio6iYYZNi6D/view>

Буклет для дівчат, батьків та вчителів: https://drive.google.com/file/d/1S0laQ_FGKj60cbHWipU2_TZlvQ0xltAM/view

Брошура «Про інтимне для наймолодших: для дітей до 5 років»: https://drive.google.com/file/d/1_KTKF2TBD7_Mj3kJUpVXN_jc6AJvxpQ9/view

Брошура «Дорослішання без секретів: для дітей 6-9 років»: https://drive.google.com/file/d/1LU_5QMd2YF0Yn2n8t1y2WYYrXf-9DnXZ/view

Посібник «Дорослішання без секретів: для дітей 10-14 років»: <https://drive.google.com/file/d/1JbVqzPV9ewldyvtMpxSvzPqbKKFz2KBd/view>

Посібник «Твій гайд із дорослішання без секретів для підлітків 15-18 років»: <https://drive.google.com/file/d/1v-Tr5rqtTcKuFTC58vtYuX8h0AzUVrjU/view>

Посібник «Основи сексуальної просвіти для батьків та опікунів»: <https://drive.google.com/file/d/1R7Bz507XKp909wmGiFiObBDogDefxvKb/view>

Посібник «Основи сексуальної просвіти для фахівців, які працюють з дітьми та родинами»: <https://drive.google.com/file/d/1aP9hXSSzq7BzFADZFJ-NCOWbWUFiian9/view>

Матеріали з питань сексуального та репродуктивного здоров'я: <https://womanhealth.org.ua/material/>

У сучасних умовах гібридної війни рф активно використовує методи інформаційно-психологічного впливу для вербування дітей та молоді. Це може відбуватись через соціальні мережі, онлайн-ігри, а також різні псевдопатріотичні або гуманітарні ініціативи. Щоб убезпечити дітей від цих загроз, важливо вживати системних заходів на рівні сім'ї, школи та громади. Дізнайтеся більше про те, як не потрапити «на гачок» російських спецслужб, – в онлайн-уроці від Міністерства освіти і науки, Національна поліція України та Служба безпеки України.

Переглянути онлайн урок:

https://www.youtube.com/watch?v=Cb6oDN9Ha5g&ab_channel=MONUKRAINE&fbclid=IwY2xjawK86xhleHRuA2FlbQIxMABicmlkETFJVkhQbVZzeWd0d0VVbHdkAR6ZteOt6OkbQ5LruLQlcvtARp4yM1nso6UIeuDhxSPajP9ZKMmVksG8jWMSw_aem_m-X87rbNOpnurNqqFEG_Lw

Національна поліція України розробила рекомендації для проведення інформаційно-просвітницьких заходів щодо недопущення вербування дітей та залучення їх до диверсійної діяльності: <https://eo.gov.ua/wp-content/uploads/2025/04/rekomendatsii-dlia-provedennia-informatsiyno-prosvitnytskykh-zakhodiv-shchodo-nedopushchennia-verbuvannia-ditey-ta-zaluchennia-ikh-do-dyversiynoi-diialnosti.pdf>

Щоб допомогти здобувачам освіти сформуванню активну громадянську позицію, навчити розрізняти факти й фейки та не піддаватися маніпуляціям і ворожій пропаганді, педагогічні працівники можуть використовувати у своїй роботі посібник «Як говорити про війну росії проти України»: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/news/2023/12/22/yak-hovoryty-pro-viynu-18-11-2024.pdf>

У разі надходження пропозицій щодо залучення дитини до диверсійної діяльності варто негайно надати інформацію поліції: за телефонним номером екстреної служби «102» або заповнити форму зворотного зв'язку на сайті кіберполіції: <https://ticket.cyberpolice.gov.ua>

Рекомендації для роботи фахівцям психологічної служби.

1. Розвивати системну просвітницьку діяльність:

підвищувати рівень обізнаності учнів, батьків і педагогів у питаннях психічного здоров'я, безпеки, прав людини, толерантності КСО;

регулярно проводити тренінги, вебінари, інтерактивні заходи з профілактики насильства, булінгу, суїцидальної поведінки, лудоманії;

психогігієни, стресостійкості, емоційної грамотності; медіаграмотності та безпечної поведінки в інтернеті.

вживати системних заходів щодо протидії інформаційно-психологічного впливу для вербування дітей та молоді.

2. Підтримувати культуру звернення по психологічну допомогу: формувати позитивне ставлення до професійної допомоги психолога; долати стигми навколо психічного здоров'я через інформаційні матеріали (пам'ятки, відео, соціальні мережі тощо).

3. Здійснювати просвітницьку роботу в умовах війни: забезпечувати інформаційну підтримку педагогів і батьків здобувачів освіти стосовно реагування на виклики війни, евакуації, втрати, травмування, адаптації до нових умов життя.

4. Зосередити увагу на підтримці дітей із родин ветеранів: усвідомлювати ризики: вторинна травматизація, тривожність, розлади адаптації, замкнутість або агресія;

створювати безпечне, підтримувальне середовище в закладі освіти без тиску та тригерних тем;

забезпечувати індивідуальний супровід, враховуючи психоемоційний стан дитини;

проводити бесіди.

5. Налагоджувати співпрацю з батьками здобувачів освіти та вчителями:

надавати батькам консультативну допомогу з питань особливостей емоційної поведінки дитини;

надавати поради, проводити консультування педагогів щодо виявлення ознак психологічної травматизації;

навчати педагогічний колектив методам емпатійної та безпечної взаємодії.

Діагностична робота.

Діагностичну роботу психологічної служби в закладах освіти спрямовано на вивчення психоемоційного стану здобувачів освіти, виявлення можливих порушень у розвитку та функціонуванні психологічних механізмів. Під час проведення діагностики особливу увагу потрібно приділяти аналізу впливу воєнного стану (стресових ситуацій та інших негативних чинників) на психічне здоров'я учасників освітнього процесу.

Основні напрями діагностичної роботи.

1. Вивчення психоемоційного стану здобувачів освіти: виявлення рівня тривожності, стресу тощо; оцінка адаптації учнів до нових умов навчання, зокрема для дітей, які стали внутрішньо переміщеними особами або пережили травмуючі події.

2. Діагностика інтелектуального розвитку: виявлення учнів з порушеннями когнітивного розвитку (інтелектуальні порушення, дислексія, дисграфія тощо);

оцінка рівня навчальних досягнень учнів для виявлення потреби в індивідуальних корекційних програмах.

3. Аналіз міжособистісних відносин:

визначення рівня соціалізації учнів, а також рівня розвитку навичок комунікації та співпраці;

виявлення потенційних ризиків для розвитку соціальних і емоційних проблем, таких як булінг, ізоляція, конфлікти.

4. Моніторинг психічного здоров'я педагогічного колективу:

вивчення психологічного стану педагогів, спрямоване на виявлення симптомів стресу, вигорання або інших психоемоційних порушень;

оцінка потреби в підтримувальних заходах для педагогів, які працюють в умовах стресу.

5. Вивчення характеристик сімейного оточення здобувачів освіти:

з'ясування умов життя в сім'ї та впливу цих умов на розвиток здобувача освіти, особливо у випадку негативних або конфліктних ситуацій.

оцінка потреби у підтримці для дітей СЖО.

6. Аналіз ризиків розвитку кризових ситуацій:

ідентифікація здобувачів освіти, які можуть бути вразливими до розвитку психічних розладів або бути під впливом зовнішніх небезпек (наприклад: насильство, залежність, депресія);

виявлення здобувачів освіти, які можуть бути піддані психологічному чи фізичному насильству або іншим небезпекам у освітньому середовищі.

Методи діагностичної роботи:

психодіагностичні методики (тести, опитувальники, анкетування);

спостереження та інтерв'ю із здобувачами освіти, педагогами, батьками;

психологічні консультації та інтерв'ю;

аналіз результатів освітньої діяльності здобувачів освіти, їх соціальної активності та емоційного стану.

Наразі особливої актуальності набуває питання забезпечення працівників психологічної служби базовим комплектом психодіагностичних інструментів, які є ефективними для розв'язання найтипівіших проблем, що виникають у практиці закладів освіти. Під час планування професійної діяльності фахівці психологічної служби мають дотримуватись низки важливих вимог щодо добору психодіагностичного інструментарію:

використовувані методики повинні бути апробованими на практиці, мати підтверджену валідність і проходити експертну оцінку визнаними фахівцями;

перелік інструментів має містити базовий набір методик, потрібних для діагностики типових і найпоширеніших проблем серед учасників освітнього процесу;

діагностичні матеріали мають бути чітко структуровані за рівнями освіти (початкова, базова, старша школа) та цільовими аудиторіями;

обрані методики мають бути простими у застосуванні, добре відомими серед фахівців і такими, що не потребують значного часу для опрацювання;

психодіагностичні інструменти мають бути узгодженими із типовими циклограмами діяльності працівників психологічної служби.

перелік психодіагностичних методик та методик для соціально-психологічних обстежень розміщено у практичному посібнику «Застосування діагностичних мінімумів у діяльності працівників психологічної» / авт.-упор.: І. І. Ткачук, Н. В. Пророк, Н. В. Лунченко, В. М. Горленко, В. Д. Острова, Н. В. Сосновенко; за заг. ред. В. Г. Панка. Київ: УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2024. 100 с. (URL: <http://surl.li/gljvma>), який рекомендовано Вченою радою Українського науково-методичного центру практичної психології і соціальної роботи НАПН України (протокол № 7 від 27.06.2024 р.).

Фахівцям психологічної служби для проведення психологічної діагностики та оцінки якості психологічної допомоги рекомендовано застосовувати валідні методи психологічної діагностики, визначені наказом МОЗ від 13.12.2023 року № 2118, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 25.01.2024 р. за № 126/41471, «Про організацію надання психосоціальної допомоги населенню».

Також Діагностичний інструментарій для фахівців психологічної служби розміщено на вебсайті ДНУ «ІМЗО» (<http://surl.li/cqtskx>).

Працівникам психологічної служби рекомендовано застосовувати у своїй діяльності методичні рекомендації, орієнтовні циклограми діяльності працівників психологічної служби закладів освіти різних типів, розроблені Українським науково-методичним центром практичної психології і соціальної роботи. Зазначені матеріали розміщено на сторінці ДНУ «ІМЗО» (<https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/709623/1/циклог.pdf>).

Рекомендації для роботи фахівцям психологічної служби.

Проводити системне психодіагностичне обстеження здобувачів освіти та педагогів, особливо в умовах воєнного стану, для своєчасного виявлення та корекції проблем.

У разі виявлення ризиків розвитку психічних розладів або соціальних проблем у здобувачів освіти, надавати необхідну допомогу та корекційні заходи.

Забезпечувати конфіденційність і дотримання етичних норм під час проведення діагностичної роботи, зокрема із здобувачами освіти з особливими потребами чи такими, які пережили травматичні ситуації.

Для надання комплексної допомоги дітям, які потребують підтримки, співпрацювати з іншими фахівцями: педагогами, медичними працівниками, соціальними працівниками тощо.

Профілактична робота.

Профілактичну роботу психологічної служби в закладах освіти спрямовано на попередження виникнення психічних та емоційних розладів у дітей, молоді та педагогів, а також на формування здорового психологічного середовища в освітньому процесі. Профілактика особливо актуальна в умовах

воєнного стану та кризових ситуацій, коли учасники освітнього процесу постійно знаходяться у стресових ситуаціях.

Методами профілактичної роботи можуть бути.

Проведення психоосвітніх заходів: лекцій, семінарів, тренінгів для здобувачів освіти, педагогів і батьків.

Впровадження програм психоосвітніх заходів, спрямованих на підвищення рівня психічної стійкості та здоров'я.

Розроблення та поширення інформаційних матеріалів (буклети, плакати, відео), що інформують учасників освітнього процесу про способи збереження психічного здоров'я.

Проведення тренінгів з розвитку емоційної грамотності, навичок саморегуляції та соціальної адаптації тощо.

Основні напрями профілактичної роботи.

1. *Психологічна профілактика стресових і травматичних впливів:*

проведення тренінгів і семінарів, спрямованих на управління стресом, розвиток емоційної стійкості та навичок саморегуляції для педагогів, учнів та батьків;

організація заходів, що сприяють зниженню рівня тривожності, депресії та психоемоційних розладів, викликаних умовами воєнного стану;

надання індивідуальних консультацій учасникам освітнього процесу, які пережили стресові ситуації.

2. *Профілактика насильства в тому числі булінгу, торгівлі людьми:*

проведення тематичних бесід, тренінгів для здобувачів освіти, педагогів і батьків з протидії булінгу, насильства, дискримінації та інших негативних явищ в освітньому середовищі;

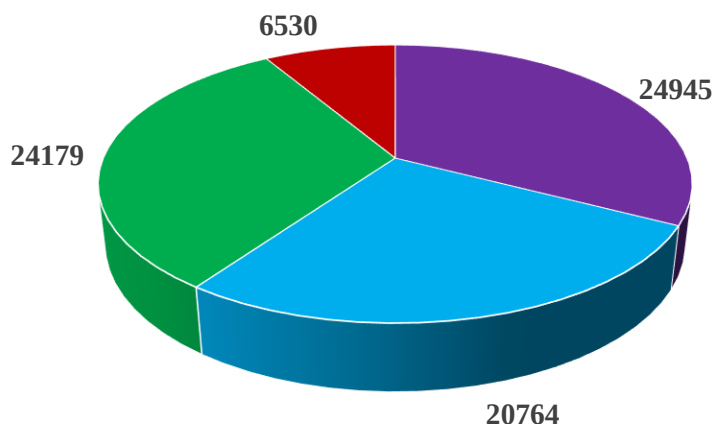
впровадження заходів щодо створення безпечного освітнього середовища, зокрема програм для виявлення та профілактики булінгу серед здобувачів освіти.

проведення анкетувань і опитувань для регулярного моніторингу рівня агресії та конфліктності серед здобувачів освіти.

За результатами звітності у 2024/2025 навчальному році, число звернень до працівників психологічної служби щодо з питань протидії булінгу (цькуванню) у закладах освіти становило 76 418, із них: 24 945 звернення батьків, 20 764 звернення педагогічних працівників, 24 179 звернень здобувачів освіти та 6 530 звернення інших зацікавлених осіб.

9. Тема звернення: "Булінг"

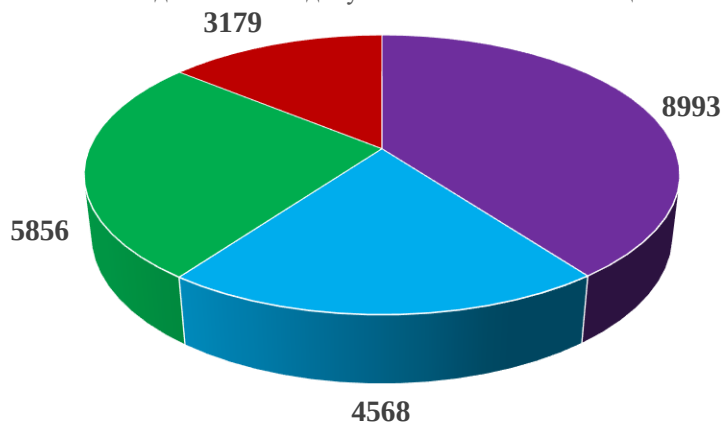
■ Батьки ■ Педагоги ■ Здобувачі освіти ■ Інші зацікавлені особи

За результатами дослідження, За результатами звітності у 2024/2025 навчальному році, кількість звернень стосовно протидії домашньому насильству складає 22 596, із них: 8 993 звернення батьків, 4 568 звернень педагогічних працівників, 5 856 звернення здобувачів освіти та 3 179 звернень інших зацікавлених осіб.

10. Тема звернення: "Домашнє насильство"

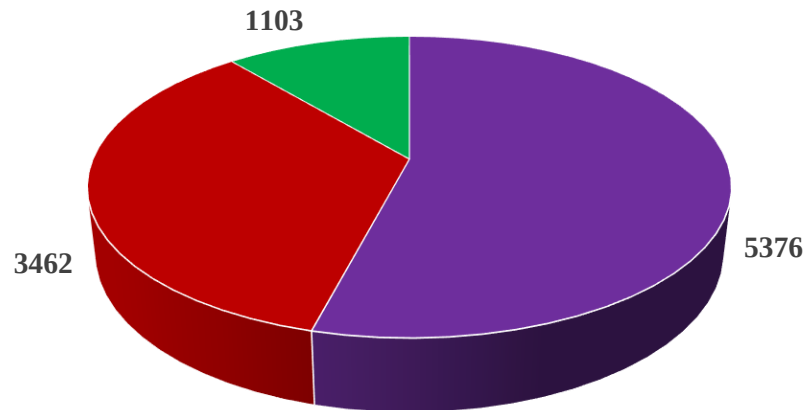
■ Батьки ■ Педагоги ■ Здобувачі освіти ■ Інші зацікавлені особи

Кількість звернень до працівників психологічної служби з приводу протидії мобінгу (цькуванню) педагогічних працівників у закладах освіти становило 9 941, з них: 5 376 звернень батьків, 3 462 звернень педагогічних працівників, та 1 103 звернення інших зацікавлених осіб.

11. Тема звернення: "Мобінг"

■ Батьки ■ Педагоги ■ Інші зацікавлені особи

Фахівцями ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» розроблено спецкурси підвищення кваліфікації для слухачів (освітян) очно-дистанційної форми навчання, які схвалено для використання в освітньому процесі рішенням Вченої ради ДНУ «ІМЗО» (<https://imzo.gov.ua/diyalnist/osvitni-posluhy-pidvyshchennia-%20kvalifikatsii/osvitni-prohramy/>):

«Запобігання та протидія гендерно зумовленому насильству»;

«Попередження насильства та розвиток навичок життєстійкості та стресостійкості учасників освітнього процесу»;

«Протидія сексуальному насильству пов'язаному з конфліктом»;

«Запобігання насильству та унеможливлення жорстокого поводження з дітьми»;

«Емоційна компетентність: розвиток емоційного інтелекту (розуміння, підтримка, гармонія)» (протокол № 2 від 05 березня 2025 року;

«Соціальна адаптація, реінтеграція внутрішньо переміщених осіб (ВПО) та біженців» (протокол № 2 від 05 березня 2025 року.

Навчально-методичні матеріали щодо роботи за цим напрямом розміщено на вебсайті ДНУ «ІМЗО»: <https://imzo.gov.ua/psychologichnyj-suprovid-ta-sotsialno-pedahohichna-robita/informatsijna-baza-psychologiv-ta-sotsialnyh-pedahohi/najkraschi-rozrobky-metodyky-treninhy-zhurnaly/>.

Нормативно-правова база щодо протидії та запобігання насильству.

Закони України:

«Про освіту»,

«Про повну загальну середню освіту»,

«Про охорону дитинства»,

«Про соціальну роботу із сім'ями, дітьми та молоддю»,

«Про протидію поширенню хвороб, зумовлених вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ) та правовий і соціальний захист людей, які живуть з ВІЛ»,

«Про запобігання та протидію домашньому насильству»,

«Про захист суспільної моралі»,

«Про протидію торгівлі людьми»,

«Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (Лансаротська конвенція)»,

«Про соціальні послуги»,

«Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії розповсюдженню дитячої порнографії»,

«Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»,

«Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні»,

«Про медіа»,

«Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)»,

«Про внесення змін до деяких законів України щодо запобігання насильству та унеможливлення жорстокого поводження з дітьми»,

«Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання та протидії мобінгу (цькуванню)» тощо.

Кримінальний кодекс України,

Сімейний кодекс України,

Декларація про запобігання та зупинення сексуальної експлуатації дітей та підлітків, Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція).

Укази Президента України:

«Про Національну стратегію розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі»,

«Про невідкладні заходи із запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, захисту прав осіб, які постраждали від такого насильства»,

«Про Національну стратегію у сфері прав людини».

Постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України:

«Про забезпечення соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах»,

«Про організацію надання соціальних послуг»,

«Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі»,

«Про затвердження плану невідкладних заходів із запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, захисту прав осіб, які постраждали від такого насильства»,

Накази Міністерства освіти і науки України:

«Про затвердження Положення про психологічну службу у системі освіти України»,

«Про затвердження Методичних рекомендації щодо виявлення, реагування на випадки домашнього насильства і взаємодії педагогічних працівників із іншими органами та службами».

Листи Міністерства освіти і науки України:

«Методичні рекомендації щодо запобігання та протидії насильству»,
«Деякі питання реагування на випадки булінгу (цькування) та застосування заходів виховного впливу в закладах освіти» тощо.

На вебсайті ДНУ «ІМЗО» розміщено матеріали щодо протидії насильству:

законодавчі та нормативно-правові акти стосовно запобігання та протидії насильству (<http://surl.li/bjwuda>);

перелік діагностичних методик з виявлення домашнього насильства відносно дітей (<http://surl.li/ckpizb>);

матеріали з протидії сексуальному насильству (<http://surl.li/awyglm>);

перелік професійного інструментарію фахівців психологічної служби в системі освіти України (<http://surl.li/ixrxns>);

міжнародні та національні документи стосовно захисту прав дитини (<http://surl.li/eaqrnu>);

навчальні програми із захисту прав дітей (<http://surl.li/yplsua>);

перелік навчальних і виховних програм із запобігання та протидії домашньому насильству (<http://surl.li/tbfevc>);

матеріали і ресурси з безпеки в інтернеті (<https://salo.li/BC8cE14>);

матеріали з протидії сексуальному насильству (<http://surl.li/pgczqv>).

Постановою КМУ від 04 червня 2025 р. № 658 «Про затвердження Типової програми унеможливлення насильства та жорстокого поводження з дітьми» <https://bit.ly/4jG2Rdg> передбачено, що це документ, який має застосовуватися усіма закладами, молодіжними центрами, дитячими, молодіжними громадськими об'єднаннями, іншими громадськими об'єднаннями (тобто суб'єктами, які працюють з дітьми та молоддю) для:

- створення середовища, вільного від насильства та жорстокого поводження з дитиною;
- запровадження системи інформування про випадки (або підозру на випадки) насильства та жорстокого поводження з дітьми у суб'єкті;
- забезпечення оперативного розгляду цих випадків та реагування на них.

Затвердження цієї Типової програми визначалося частиною 6 статті 10 Закону України «Про охорону дитинства».

Типова програма містить, зокрема перелік превентивних заходів, заходів із виявлення і реагування на випадки насильства та жорстокого поводження з дітьми, заходів з навчання та підвищення обізнаності унеможливлення насильства та жорстокого поводження з дітьми, заходи з моніторингу та оцінки виконання програми, заходи з інформування (розміщення у доступних місцях для дітей та батьків, інших законних представників інформаційних матеріалів).

Також Типова програма визначає алгоритм дій працівників суб'єкта по роботі з дітьми та молоддю у разі виявлення ознак насильства або жорстокого поводження з дитиною.

На основі Типової програми усі суб'єкти роботи з дітьми мають розробити та затвердити своє Положення про запобігання та протидію

наси́льству та жорстокому поведженню з дітьми. А працівники цих суб'єктів повинні бути ознайомлені з Положенням та інформацією про захист дітей від усіх форм насильства, зокрема домашнього насильства, експлуатації, цькування, найгірших форм дитячої праці або інших проявів жорстокого поводження з дитиною. Це визначає пункт 2 Типової програми.

У Положенні обов'язково визначаються суб'єкти виконання Типової програми (адміністрація, волонтери, працівники, інші залучені фахівці, які контактують із дітьми), до кого застосовується Типова програма, вимоги щодо політики найму працівників суб'єкта роботи з дітьми та молоддю, пов'язані із політикою запобігання насильству (перевірка кандидатів на наявність судимостей, рекомендації), вимоги щодо навчання персоналу (обов'язкові навчання з питань захисту прав дитини) (пункт 6 Типової програми).

Наступним важливим кроком у напрямі захисту дитини від насильства та жорстокого поводження має бути затвердження Порядку реагування на випадки насильства та жорстокого поводження з дітьми.

На сайті ДНУ «ІМЗО» розміщено навчальну програму для учнів 9, 10, 11 класів закладів загальної середньої освіти (три роки навчання) Укладачі: Л. А. Найдьонова, Н. І. Череповська За редакцією Л. А. Найдьонової «Медіокультура».

Програма отримала гриф МОН і з нею можна ознайомитися за покликанням: <http://surl.li/doisea>.

За результатами звітності у 2024/2025 навчальному році, кількість звернень до працівників психологічної служби з питань протидії торгівлі людьми становила 23 555 звернень, з них: 7 885 звернення батьків, 4 844 звернення педагогічних працівників, 8 471 звернення здобувачів освіти та 2 355 звернень інших зацікавлених осіб.

У відповідь на загрози потрапляння молоді у ситуації експлуатації Міністерство освіти і науки України впроваджує освітні програми, спрямовані

на підвищення обізнаності учнів щодо ризиків торгівлі людьми. Програма «Особиста гідність. Безпека життя. Громадянська позиція» призначена для учнів 7–11 класів, містить інтерактивні заняття, тренінги та тематичні відеоматеріали. Такі заходи сприяють формуванню навичок критичного мислення, розпізнавання небезпек та прийняття обґрунтованих рішень.

З метою підвищення рівня обізнаності педагогічних працівників, здобувачів освіти та їхніх батьків у питаннях протидії торгівлі людьми фахівцям психологічної служби рекомендовано застосовувати у роботі такі **акти національного законодавства:**

Конституція України гарантує права та свободи людини, зокрема право на свободу, особисту недоторканність та захист від рабства й експлуатації (ст. 29, 43);

Кримінальний кодекс України (стаття 149: «Торгівля людьми» передбачає кримінальну відповідальність за вербування, переміщення, утримання з метою експлуатації. Посилено покарання для злочинів щодо дітей або з використанням службового становища.

Закон України «Про протидію торгівлі людьми» (від 20.09.2011 № 3739-VI) визначає державну політику у сфері протидії торгівлі людьми, встановлює порядок визнання особи постраждалою, регламентує заходи захисту та допомоги постраждалим.

Кодекс законів про працю України забороняє примусову працю, регулює захист працівників від експлуатації;

Закон України «Про соціальні послуги» забезпечує надання допомоги особам, які постраждали від торгівлі людьми (зокрема тимчасове житло, реабілітація).

Закон України «Про освіту» включає принципи формування громадянської свідомості, зокрема в контексті попередження соціальних ризиків, зокрема торгівлі людьми;

Постанови Кабінету Міністрів України від 23 травня 2012 р. № 417 «Про затвердження Порядку встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми»; від 22 серпня 2012 р. № 783 «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми»; розпорядження Кабінету Міністрів України від 02 червня 2023 р. № 496-р «Про затвердження Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2025 року», які затверджують порядок взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми, визначають ролі та обов'язки освітніх, медичних, соціальних і правоохоронних структур тощо.

Міжнародні договори за участю України:

Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності та Палермський протокол,

Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми (2005), Європейська конвенція з прав людини та інші.

Фахівцям психологічної служби рекомендовано застосовувати інформаційні ресурси:

база кращих практик психолого-педагогічного супроводу та підтримки учасників освітнього процесу в умовах воєнних дій і збройних конфліктів, надання соціально-психологічної допомоги постраждалим від насильства та торгівлі людьми, що розміщено на сайті ДНУ «ІМЗО» <https://surl.li/msplzx>;

додаткові матеріали за цією темою

<http://surl.li/lqeqsc>; <http://surl.li/gaxsnt>; <http://surl.li/njrda>;
<http://surl.li/jzpenh>; <http://surl.li/ggtxhs>;

відеоролики

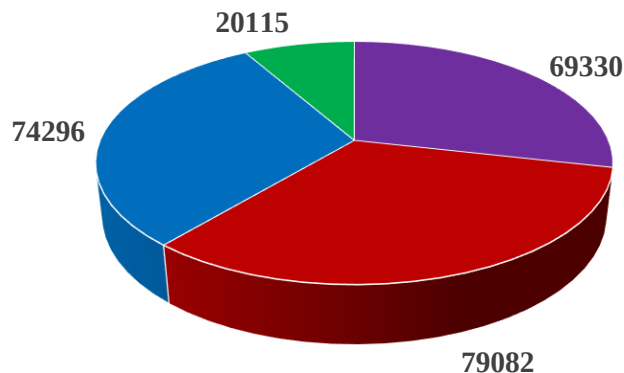
<http://surl.li/xbjrz>; <http://surl.li/wqamqb>; <http://surl.li/qdvhbn>.

законодавчі акти щодо протидії торгівлі людьми, сексуальній експлуатації та насильству <http://surl.li/kopjmg>.

За даними дослідження, кількість звернень до працівників психологічної служби щодо профілактики шкідливих звичок, різних видів залежності та формування культури здорового способу життя становило 242 823 звернень, з них: 69 330 звернення батьків здобувачів освіти, 79 082 звернень педагогічних працівників, 74 296 звернень здобувачів освіти та 20 115 звернень інших зацікавлених осіб.

13. Тема звернення: "Профілактика шкідливих звичок (вживання наркотичних речовин, напоїв що містять алкоголь, тютюнопаління)"

■ Батьки ■ Педагоги ■ Здобувачі освіти ■ Інші зацікавлені особи

Перелік корисних ресурсів щодо профілактики залежностей у дітей та підлітків:

Журавель Т., Іванюк І., Лехолетова М., Лютий В., Лях Т., Пашко Н., Соловійова В., Сорокіна О., Спіріна Т., Суліцький В., Удовенко, Ю., Чепенко О., Чуйко О., Швед О., Янковець В. (2022). Посібник «Профілактика деструктивної поведінки підлітків» Видавництво ФО-П Буря О. Д. Київ, 2022. 144 с. Схвалено для використання в освітньому процесі (рішення Експертної комісії з психології та педагогіки ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» https://knowledge.org.ua/wp-content/uploads/2024/11/destructive_behavior.pdf

Грижук О., Торгалю Д., Чалий О., Пилипенко Н., Барулін М., Пономарьова Ю. «Профілактика вживання наркотичних засобів і психотропних речовин та популяризації здорового способу життя серед дітей

підліткового і юнацького віку: методичні рекомендації». Київ: Національна поліція України, Департамент боротьби з наркозлочинністю, 2025. 37 с

Комікс «Поліція проти наркотиків». (<https://imzo.gov.ua/profilaktyka-vzhyvannia-narkotychnykh-zasobiv-ta-psykhotropnykh-rechovyn/>).

3. *Профілактика алкогольної, наркотичної та інших форм залежностей у підлітків:*

проведення профілактичних заходів, спрямованих на попередження різних форм залежностей у підлітків;

організація тренінгів та лекцій для здобувачів освіти і батьків щодо небезпеки шкідливих звичок і розвитку навичок здорового способу життя;

співпраця з медичними працівниками та поліції для проведення заходів з профілактики, а також для виявлення дітей, які можуть бути схильні до розвитку залежностей.

Ефективна профілактика адиктивної поведінки має важливе значення для збереження фізичного та психічного здоров'я підлітків. Вона допомагає знизити ризик серйозних наслідків, зокрема академічної неуспішності, соціальної ізоляції, порушень психоемоційного стану та навіть схильності до протиправної поведінки.

У 2024-2025 н.р. було проведено чергову хвилю Українського лонгітюдного дослідження (надалі – ULS) – це моніторинг впливу різних факторів на здоров'я українських дітей протягом життя (починаючи із 6 класу) з особливим фокусом на ризикованій поведінці щодо власного здоров'я. Інструментарій включає найпоширеніші скринінгові опитувальники компонентів психічного здоров'я, включаючи залежну поведінку, депресію, тривожність, булінг, суїцидальні прояви тощо. Додатковий модуль ULS «Діти-онлайн» оцінює ризиковану поведінку у інтернет середовищі, в т.ч. ризики сексуального насильства.

У опитуванні взяли участь 2 482 здобувача освіти 6-9 класів закладів загальної середньої освіти. За результатами вище згаданої хвилі дослідження у 13 % респондентів спостерігаються прояви депресії, у 13 % – тривожності; у 21 % – легкий психологічний дистрес, у 7 % – помірний, а у 4 % – тяжкий (за методикою PHQ-4); не спостерігаються симптоми ПТСР у 37 % дітей, у 43 % – мінімальні, у 12 % – помірні, а у 8 % – потенційний ПТСР (за методикою RI-5-BF). У той же час підвищене відчуття самотності спостерігається у 10 % учнів, найвищі показники соціальної ізоляції у 3 % дітей. Ризик суїцидальної поведінки спостерігається у 10 % здобувачів освіти (за методикою ACSS-FAD); 17 % респондентів під час опитування повідомили, що у їхніх друзів були думки про те, щоб покінчити життя самогубством; 20 % – спілкувались з ким-небудь на теми, пов'язані з самогубством; 5 % – надходили пропозиції скоїти самогубство і ще 6 % учнів в цьому не впевнені. Важливо також відмітити, що у 13 % дітей були думки про те, щоб покінчити життя самогубством; 10 % – планували як покінчити життя самогубством; 7 % – робили спроби покінчити життя самогубством; у 8 % є члени родини або друзі, які намагалися покінчити життя самогубством, але вижили; у 6 % є члени родини або друзі, які покінчили життя самогубством.

Ризик залежної поведінки спостерігається у 22 % здобувачів освіти (за методикою CRAFFT). У 35 % учнів є друзі, які палить тютюн, у 31 % – які пили алкоголь, у 5 % – вживали наркотики; 11 % – самі палили тютюн, 13 % – пили алкоголь, 2 % – вживали наркотики.

За результатами вимірювання Ілінойською шкалою булінгу (IBS) протягом останнього періоду 48 % учнів ніколи не ставали жертвами знущань, 1-2 рази – 13 % учнів, більше разів – 39 %; самі ніколи не знущались над іншими учнями – 60 %, 1-2 рази – 15 %, більше разів – 25 %.

Результати модуля «Діти-онлайн» показали, що з 24 % учнів траплялося щось неприємне, що їх засмутило в Інтернеті; 11 % – стикались з сексуальними домаганнями (небажані повідомлення, зображення або пропозиції сексуального характеру); 5 % – стикались з публікацією власних інтимних зображень/відео в Інтернеті; 5 % – стикались з «сексуальною експлуатацією дітей» (залученням через примус або маніпуляцію до дій сексуального характеру); 15 % дітей відвідувало сайти з сексуальним контентом; 16 % – отримувало від інших повідомлення з сексуальним змістом; 6 % – відповідали на такі повідомлення; 5 % – надсилали іншим повідомлення з сексуальним змістом; 2 % – розміщували (постили) публічно в Інтернеті сексуально відверті або провокаційні зображення/фотографії/відео чи повідомлення; 6 % – розмовляли на сексуально відверті або провокаційні теми по телефону; у 3 % – відбувалось подібне відео спілкування в реальному часі.

Важливим при наданні допомоги дітям, які зазнали сексуального насильства, є координація дій спеціалістів та суб'єктів реагування. Дотримання чітких алгоритмів дій допоможе забезпечити найкращі інтереси дитини та надати їй якісну психологічну допомогу.

У 2025-2026 н.р. планується проведення п'ятої хвилі Українського лонгitudного дослідження за участі працівників психологічної служби. Детальну інформацію про дослідження, опис діагностичних інструментів, записи вебінарів «Українське лонгitudне дослідження: інструкція для дослідників» та зразки супутніх документів можливо переглянути за покликанням: <https://intellectfound.org/uk/project/uls>.

Перелік ресурсів щодо профілактики залежностей у дітей та підлітків.

МОН України – Програми профілактики ризикованої поведінки серед школярів (<https://surl.lu/fjooun>), зокрема «Сприяння здоровому способу життя», «Школа проти СНІДу», «Рівний-рівному».

ЮНІСЕФ Україна – ресурси для підтримки підлітків (<https://www.unicef.org/ukraine>). Освітні програми щодо психоемоційного здоров'я, ризикованої поведінки та залежностей «PRO.STREAM».

Дитячий фонд ООН (UNICEF) у співпраці з ГО «Ла Страда-Україна» – профілактичні онлайн-курси та тренінги (<https://la-strada.org.ua>).

UNODC (Управління ООН з наркотиків і злочинності) – Профілактика вживання психоактивних речовин серед молоді (<https://www.unodc.org/unodc/en/prevention/index.html>).

NIDA for Teens (National Institute on Drug Abuse) – США (<https://teens.drugabuse.gov>).

Посібники та методичні матеріали за темою.

«Профілактика наркотичної та алкогольної залежності серед підлітків» Інститут модернізації змісту освіти URL: (<https://surl.lu/pykfbe>).

Інтерактивний посібник «Мистецтво жити. Превентивне виховання в школі» доступний на платформі Всеосвіта.

Навчально-методичні матеріали щодо роботи у цьому напрямі розміщено на вебсайті ДНУ «ІМЗО» (<http://surl.li/pihfpx>).

Методичні матеріали «Вирішення конфліктів мирним шляхом. Базові навички медіації однолітків» (<https://la-strada.org.ua/download/vyrishennya-konfliktiv-myrynym-shlyahom-bazovi-navychky-mediatsiyi-odnolitkiv> https://drive.google.com/file/d/19Df_OBeA4PhYpC0C9uCGrPbtK1Q-I6po/view).

«Впровадження відновного підходу, посередництва, медіації та практики функціонування служб порозуміння в закладах освіти» (<https://la-strada.org.ua/download/vprovadzhennya-vidnovnogo-pidhodu-poserednytstva-mediatsiyi>).

«Впровадження моделі «Школа вільна від насильства» в закладах освіти» (<https://la-strada.org.ua/download/posibnyk-vprovadzhennya-modeli>).

«Психосоціальна підтримка учасників освітнього процесу» (<https://la-strada.org.ua/download/psychosotsialna-pidtrymka-uchasnykiv-osvitnogo-protsesu>).

3. Профілактика емоційного вигорання серед педагогів:

проведення профілактичних заходів для запобігання емоційному вигоранню;

проведення тренінгів та семінарів з розвитку навичок стресостійкості та психологічної підтримки;

надання консультативної та психологічної допомоги педагогам для збереження їхнього психічного здоров'я, зокрема в умовах постійних змін в освітньому процесі.

4. Профілактика соціальної ізоляції та розвиток навичок соціалізації:

організація заходів, спрямованих на розвиток соціальних навичок здобувачів освіти, особливо для дітей з особливими освітніми потребами, учнів, які пережили травматичні ситуації;

проведення тренінгів для здобувачів освіти щодо розвитку навичок конструктивної комунікації, роботи в команді та вирішення конфліктів.

5. Профілактика психічних розладів серед учнів:

психологічні консультації та корекційні програми для здобувачів освіти з підвищеним рівнем тривожності, депресії, проблемами в соціалізації або труднощами у навчанні;

раннє виявлення здобувачів освіти, які мають ознаки психічних розладів, і організація системної роботи щодо їх психоемоційної підтримки та корекції;

залучення батьків до роботи з учнями для профілактики психічних розладів шляхом підвищення їх обізнаності з питань розвитку і підтримки психічного здоров'я дітей.

6. Профілактика суїцидальної поведінки серед дітей і підлітків:

формування навичок емоційної саморегуляції, стресостійкості та вирішення конфліктів;

розвиток позитивної самооцінки, впевненості в собі та ціннісного ставлення до життя.

виявлення дітей з груп ризику та надання їм психолого-педагогічної підтримки;

підготовка педагогів до розпізнавання тривожних сигналів у поведінці учнів;

формування позитивного мікроклімату в закладах освіти;

залучення молоді до соціально значущої діяльності, волонтерства, творчості;

проведення скринінгу психоемоційного стану дітей з використанням опитувальників і тестів);

надання консультацій здобувачам освіти, які перебувають у кризовому стані;

раннє виявлення психічних розладів і скерування до фахівців (психіатра, психолога, психотерапевта);

надання інформації про кризові центри та гарячі лінії для дітей і підлітків;

проведення лекцій, тренінгів, занять для учнів, батьків, вчителів щодо попередження суїцидальної поведінки;

поширення матеріалів (брошур, відео, плакатів) про збереження психічного здоров'я;

протидія романтизації або популяризації суїциду в медіа та соціальних мережах;

співпраця між закладами освіти, охорони здоров'я, соціальними службами, поліцією та громадськими організаціями;

розробка та впровадження регіональних і національних програм з профілактики дитячих суїцидів.

Гарячі лінії та корисні ресурси.

Lifeline Ukraine – національна лінія з питань профілактики самогубств та підтримки психічного здоров'я. 7333 (цілодобово, безкоштовно), lifelineukraine.com

Національна психологічна асоціація – психологічна підтримка у форматі аудіо та відео дзвінків. 0 800 100 102 (щодня з 10:00 до 20:00). пра-ua.org

Лінія емоційної підтримки Міжнародної організації з міграції (МОМ) 0 800 211 444 (щодня з 10:00 до 20:00)

Міжнародна гуманітарна організація «Людина в біді» (People in Need) 0 800 210 160 (цілодобово)

Контакт-центр МОЗ України. 0 800 60 20 19 (цілодобово)

Урядова гаряча лінія. 1547 (цілодобово)

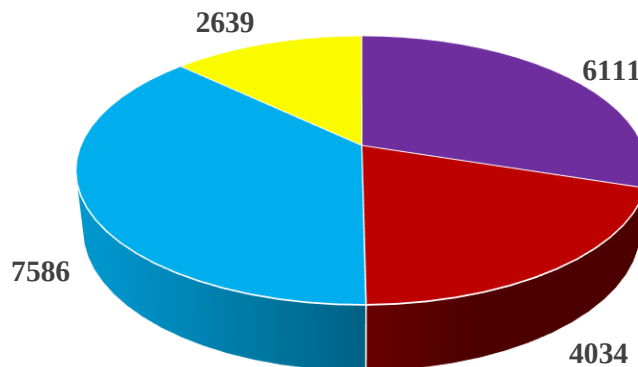
Київський міський центр психолого-психіатричної допомоги при станах душевної кризи. (044) 456 17 02, (044) 456 17 25 (цілодобово)

Національна гаряча лінія для дітей та молоді. 0 800 500 225 або 116 111 (цілодобово).

За статистично-аналітичними даними, кількість звернень до працівників психологічної служби щодо суїцидальних роздумів, поведінки чи тенденцій у 2025 році становила **20 370 випадків**, з них: 6 111 звернень від батьків, 4 034 – від педагогічних працівників, 7 586 – від самих учнів та 639 – від інших зацікавлених осіб та громадських організацій.

14. Тема звернення: "Суїцидальна поведінка, роздуми здобувачів освіти (тенденції поведінки)"

■ Батьки ■ Педагоги ■ Здобувачі освіти ■ Інші зацікавлені особи

Заклад освіти – це не лише середовище навчання, а й простір, де дитина проводить більшість свого часу. Саме тому школа має бути місцем безпеки, підтримки та раннього виявлення тривожних сигналів. Працівники психологічної служби відіграють ключову роль у створенні атмосфери довіри, де учень може відкрито говорити про свої переживання. Часто саме практичний психолог або соціальний педагог стають першими, хто помічає зміни у поведінці дитини, зниження інтересу до життя, ознаки депресії чи самотності.

Профілактична робота має бути системною, охоплювати просвітницьку діяльність для учнів, батьків і педагогів, формувати у дітей навички саморегуляції, подолання стресу, розвитку емоційного інтелекту. Учасники освітнього процесу мають знати, куди можна звертатися по допомогу, як підтримати людину у кризі та що робити в ситуаціях ризику.

Рекомендації для фахівців психологічної служби.

Проводити регулярні профілактичні заходи в закладі освіти з урахуванням актуальних проблем, таких як стрес, насильство, залежності, суїцидальна поведінка тощо.

Залучати до профілактичної роботи не тільки здобувачів освіти, а й педагогів та батьків, підвищуючи їх обізнаність про важливість підтримки психічного здоров'я.

Враховувати індивідуальні потреби здобувачів освіти і педагогів, надаючи їм фахову допомогу та ресурси для покращення психоемоційного стану.

Співпрацювати з іншими фахівцями (соціальними працівниками, медичними працівниками, юристами, поліцією) для комплексної профілактики та підтримки учасників освітнього процесу.

Корекційна робота

Корекційну роботу психологічної служби в закладах освіти спрямовано на підтримку учнів, які мають психоемоційні, поведінкові або навчальні труднощі, а також на допомогу в подоланні різноманітних психологічних проблем, що виникають у процесі розвитку. Основною метою корекційної роботи є полегшення або усунення негативних проявів і розладів, що можуть впливати на адаптацію здобувачів освіти до навчального процесу, соціуму та розвитку їхнього потенціалу.

Основні напрямки корекційної роботи.

1. Корекція психоемоційних розладів.

Психологічна допомога учням з підвищеним рівнем тривожності, депресії, фобій, стресових розладів, що можуть виникати в умовах воєнного стану та соціальної нестабільності.

Проведення індивідуальних корекційних сеансів для здобувачів освіти, що мають емоційні труднощі, наприклад: у подоланні страхів, переживань чи соціальної ізоляції.

Розвиток емоційної грамотності та навичок саморегуляції для здобувачів освіти, які мають проблеми з контролем своїх емоцій і почуттів.

2. Корекція поведінкових порушень.

Робота із здобувачами освіти, які мають труднощі у соціалізації, агресивною поведінкою, імпульсивністю чи дефіцитом уваги тощо.

Проведення тренінгів з розвитку соціальних навичок, конструктивної комунікації та врегулювання конфліктів для здобувачів освіти з агресивною поведінкою тощо.

Індивідуальні консультації для здобувачів освіти з метою корекції девіантної поведінки та розвитку навичок самоконтролю тощо.

3. Корекція труднощів у навчанні.

Психологічна підтримка здобувачів освіти, які мають труднощі у навчанні, пов'язані з різними психологічними бар'єрами (страх перед навчанням, відсутність мотивації, низька самооцінка тощо).

Робота з здобувачами освіти з особливими освітніми потребами, яка має містити допомогу в адаптації до навчального процесу, формування індивідуальних планів розвитку.

Співпраця з педагогами для корекції навчальних програм та методів навчання з метою зробити їх доступними для дітей з особливими потребами.

4. Корекція соціальних і комунікативних порушень.

Психологічна робота з учнями, які мають проблеми в соціалізації, труднощі у взаємодії з однолітками з особливою увагою на здобувачів освіти які є ВПО.

Проведення тренінгів з розвитку навичок ефективної комунікації та взаємодії з іншими людьми, адаптації в соціальних групах.

Корекція проблем у взаємодії з батьками через надання рекомендацій щодо зміцнення родинних стосунків і підтримки розвитку дитини вдома.

5. *Корекція наслідків травм.*

Психологічна допомога учням, які пережили травматичні події, такі як насильство, втрату близьких, депортацію або інші важкі обставини.

Застосування арт-терапії, ігрової терапії, когнітивно-поведінкових методів тощо для допомоги здобувачам освіти.

Методи корекційної роботи.

1. *Індивідуальні консультації.*

Психологічні консультування здобувачів освіти з метою виявлення причини психоемоційних труднощів і розроблення індивідуальних планів корекції.

Психотерапевтичні методи, такі як елементи когнітивно-поведінкової терапії, арт-терапія, пісочна терапія для подолання травмуючих переживань.

2. *Групова корекційна робота.*

Проведення групових тренінгів і занять для розвитку соціальних навичок, взаємодії в колективі, вирішення конфліктів тощо.

Тренінги з емоційної грамотності, стресостійкості, розвиток навичок саморегуляції та тривожними станами.

3. *Методи арт-терапії та ігрової терапії:*

Застосування методів арт-терапії для дітей з емоційними переживаннями для вираження почуттів через малювання, ліплення, музику.

Ігрова терапія як метод корекції поведінкових розладів і підвищення рівня комунікації в дітей через організовану гру.

4. *Елементи технік когнітивно-поведінкової терапії.*

Виявлення й корекція негативних думок, які можуть впливати на поведінку та емоційний стан здобувача освіти.

Використання технік саморегуляції для поліпшення здатності здобувачів освіти справлятися з емоціями, зокрема за допомогою медитації, релаксаційних вправ і дихальних практик.

(<https://www.youtube.com/playlist?list=PL4lmqF0LvYNEJk3uHhO9f7M8O6k7xH4Rb>);

5. *Психолого-педагогічний моніторинг.*

Постійний моніторинг психоемоційного стану здобувачів освіти, оцінка ефективності корекційної роботи через регулярні бесіди, тести та спостереження.

Співпраця з педагогами для забезпечення умов, які сприяють подальшому розвитку дітей та їхньої адаптації в колективі.

Для застосування у роботі фахівців психологічної служби рекомендовано корекційні програми, розміщені на вебсайті ДНУ «ІМЗО» (<http://surl.li/xkyups>).

З переліком корекційно-розвиткових програм, типових освітніх програм, методичних рекомендацій, навчально-методичних посібників для роботи з дітьми з особливими освітніми потребами можна ознайомитися на вебсайті ДНУ «ІМЗО» (<http://surl.li/zulcha>).

Корисну інформацію стосовно роботи з цього напрямку роботи можна знайти на сайті Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка Національної академії педагогічних наук України (<http://ispukr.org.ua/>).

Інтеграції послуг із соціально-психологічної реабілітації в складову психологічного та соціально-педагогічного супроводу учасників освітнього процесу, формування професійної компетентності практичного психолога і соціального педагога для реалізації основних завдань подолання освітніх та психологічних втрат, впровадження сучасних соціально-психологічних практик світової та вітчизняної психології вимагає оновлення змісту та форм підвищення кваліфікації працівників психологічної служби.

Важливим напрямом діяльності працівників психологічної служби у постковідний період в умовах війни є соціально-психологічна реабілітація учасників освітнього процесу. Ця робота спрямована не лише на повернення людини до звичного життя, а й на активізацію здатності до життєтворення – перепроєктування власного життя та реалізацію нових життєвих стратегій у різних сферах. Систематизовані сучасні підходи та широкий спектр інструментів для такої діяльності представлені у Програмі підвищення кваліфікації практичних психологів з навчання методикам і технологіям постковідної соціально-психологічної реабілітації учасників освітнього процесу / за наук. ред. В. Г. Панка. Київ : УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2024. 84 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/743115> . Зміст навчальної програми, зокрема цілісний і системний добір модулів і тем, урахує особливості професійної діяльності практичних психологів, і визначається викликами війни та постковідними потребами суспільства щодо запровадження в закладах освіти системи заходів щодо відновлення життєстійкості, соціально-психологічного благополуччя учасників освітнього процесу.

Інтервізія та колегіальна підтримка є важливими інструментами професійного розвитку практичних психологів, особливо в умовах постійного стресу. Вони сприяють емоційній стійкості, обміну досвідом та ефективному розв'язанню складних професійних ситуацій. З метою формування відповідних компетентностей розроблено Програму тематичного спецкурсу з методики інтервізійної підтримки практичних психологів, які здійснюють постковідну соціально-психологічну реабілітацію учасників освітнього процесу / за наук. ред. В. Г. Панка. – Київ: УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2024. 53 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/743114> .

Нормативно-правова база з організації роботи фахівців психологічної служби у системі освіти України

Постанова Кабінету Міністрів України від 14 лютого 2017 року № 88 «Про затвердження Порядку та умов надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами» (<https://clipr.cc/D56zC>), де визначено Порядок додаткових психолого-педагогічних і корекційно-розвиткових занять (послуг), які проводять (надають) фахівці з числа працівників закладу освіти, та (за потреби) додатково залучені фахівці, з якими заклад освіти або відповідний орган управління освітою укладають цивільно-правові договори.

Лист Міністерства освіти і науки України від 24 квітня 2019 року № 6/41-19 «Щодо оплати корекційно-розвиткових занять (послуг)» (<https://clipr.cc/2xRV9>).

Постанова Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2024 року № 1513 «Деякі питання надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на забезпечення якісної, сучасної та доступної загальної середньої освіти «Нова українська школа» у 2025 році» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1513-2024-%D0%BF#Text>.

З метою забезпечення проведення національної інформаційно-роз'яснювальної кампанії щодо небезпеки азартних ігор, загроз ігрової залежності, способів попередження ігрової залежності на вебсайті ДНУ «ІМЗО» (<https://surl.li/qzhnlm>) розміщено матеріали за темою, а також зазначено контакти закладів, які надають допомогу особам з ігровою залежністю та надано роз'яснення стосовно особливостей функціонування Реєстру осіб, яким обмежено доступ до гральних закладів та/або участь в азартних іграх.

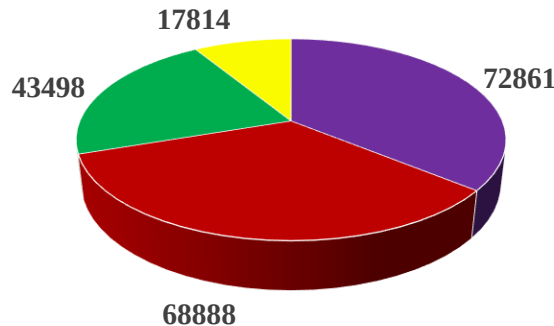
Звертаємо увагу керівників закладів освіти!

Практичний психолог чи соціальний педагог не має виконувати обов'язки дефектолога, логопеда, корекційного педагога. До його професійних обов'язків не належить проведення корекційних занять та надання допомоги в навчанні, це не його сфера діяльності, але він може звернутися до фахівців ІРЦ за консультацією.

За результатами дослідження, кількість звернень до працівників психологічної служби щодо надання психологічної й соціально-педагогічної допомоги дітям з особливими освітніми потребами, зокрема в умовах інклюзивної освіти, склало 203 061, із них: 72 861 звернення батьків, 68 888 звернень педагогічних працівників, 43 498 звернень здобувачів освіти, 17 814 звернень громадських організацій та інших зацікавлених осіб.

15. Тема звернення: "Психологічний супровід дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивної освіти"

■ Батьки ■ Педагоги ■ Здобувачі освіти ■ Інші зацікавлені особи

Створення умов для інклюзивної освіти

Працівники психологічної служби закладу освіти відіграють одну з ключових ролей у розвитку інклюзивної освіти. Інклюзивна освіта – це не просто форма організації навчання, а сучасна філософія, що базується на принципах рівності, поваги до розмаїття та доступності освіти для кожної дитини.

Наразі дедалі більше дітей з особливими освітніми потребами (ООП) здобувають освіту в умовах закладів загальної середньої освіти. Це вимагає спеціалізованого підходу до діагностики, психолого-педагогічного супроводу, консультування батьків і вчителів, формування сприятливого мікроклімату в класі. Без активної участі практичного психолога і соціального педагога ці процеси залишаються формальними або фрагментарними.

Психологічна служба забезпечує індивідуальну та командну підтримку всіх учасників інклюзивного середовища. Працівники психологічної служби мають глибоко розуміти психофізичні особливості дітей з різними нозологіями, володіти навичками командної взаємодії з асистентами вчителя, дефектологами, логопедами, соціальними педагогами. Вони супроводжують емоційний комфорт і адаптацію дитини в колективі.

Навчально-методичні посібники та матеріали з питань упровадження інклюзивної освіти

Порошенко М. А. Інклюзивна освіта: навчальний посібник (<https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/inkluzyvne-navchannya/posibniki/inklyuziyavnz.pdf>).

Колупаєва А. А., Таранченко О. М.. Інклюзивна освіта: покроково для педагогів: навчально-методичний посібник (Серія «Інклюзивна освіта»). Київ, 2023. 232 с. (<https://ispukr.org.ua/?p=11563>).

Впроваджуємо інклюзію в закладі освіти (https://sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2023/09/Inclusion_zaklad_osvity_SQE-SURGe_2023.pdf).

Єфімова, С. М. Лідерство та інклюзивна освіта: навч.метод. посіб.

Єфімова С. М., Королук С. В.; за заг. ред. Колупасвої А. А. ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2012. 164 с. Серія «Інклюзивна освіта» (<https://surl.li/agmej>).

Інклюзивне навчання: інформаційний посібник для вчителів (<https://znayshov.com/FR/4788/71.pdf>).

Електронна бібліотека Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка Національної академії педагогічних наук України (<https://lib.iitta.gov.ua/view/divisions/ins=5Fspe=5Fped/>).

Корекційні програми (<https://surl.li/scyliw>).

Портал Інклюзивно-ресурсних центрів (ІРЦ) (https://ircenter.gov.ua/?utm_source=chatgpt.com).

Рекомендації для фахівців психологічної служби

Проводити регулярні корекційні заходи для здобувачів освіти, які потребують допомоги, з урахуванням особливостей їхніх проблем та психофізичного розвитку.

Залучати до роботи з учнями батьків та педагогів, надаючи рекомендації щодо підтримки дитини вдома та в класі.

Застосовувати інноваційні методи психологічної допомоги, такі як арт-терапія, ігрова терапія для роботи із здобувачами освіти з психоемоційними проблемами.

Постійно вдосконалювати свою кваліфікацію та застосовувати різні методи корекційної роботи, щоб відповідати новим викликам, які виникають у сучасному освітньому середовищі.

Консультування

Консультаційну діяльність фахівців психологічної служби в системі освіти України спрямовано на підтримку всіх учасників освітнього процесу: здобувачі освіти, батьків, педагогічних працівників, адміністрації закладів освіти.

Метою консультаційної роботи є надання своєчасної, кваліфікованої психологічної та соціально-педагогічної допомоги з питань розвитку, виховання, навчання, міжособистісних відносин, емоційного стану, поведінки та соціальної адаптації дітей і підлітків.

Фахівці психологічної служби здійснюють індивідуальні, групові та сімейні консультації з урахуванням етичних норм, принципів конфіденційності, добровільності звернення та поваги до гідності кожної людини. У процесі консультування застосовують сучасні психологічні методи й технології, які відповідають запиту учасника освітнього процесу, віковим особливостям, а також його психоемоційному стану.

Консультаційна діяльність може охоплювати:

- допомогу в подоланні труднощів у навчанні, поведінці тощо;
- підтримку у кризових ситуаціях;
- рекомендації батькам щодо виховання дітей та налагодження взаємостосунків між ними;
- супровід у випадках булінгу, насильства, дискримінації тощо;

сприяння професійному зростанню педагогів і формуванню психологічної компетентності педагогічного колективу.

Консультаційну роботу можна здійснювати у співпраці з педагогами, адміністрацією закладу освіти, соціальними партнерами (медичними працівниками, службами у справах дітей, інклюзивно-ресурсними центрами тощо).

Рекомендації для фахівців психологічної служби

Практичним психологам та соціальним педагогам рекомендовано планувати у своїй діяльності онлайн-консультування як вид роботи і запроваджувати його у своїй професійній діяльності. Онлайн-консультування можна практикувати як додатковий засіб, під'єднаний до процесу консультування «тет-а-тет», або як незалежний процес впроваджуючи «Кабінет психолога/соціального педагога».

1. Дотримуйтесь професійних стандартів.

Забезпечуйте етичність консультування: конфіденційність, добровільність, недискримінація, повага до гідності особистості.

Оцінюйте реальний запит звернення та визначайте можливості своєї професійної допомоги.

2. Диференціюйте форми консультування.

Використовуйте різні формати:

індивідуальні консультації (учень, педагог, батько/мати);
сімейні сесії (розгляд динаміки у родині, труднощі виховання);
групові консультації (розвиток комунікації, робота з класом/групою, педагогами).

3. Враховуйте вікові та психоемоційні особливості.

Обирайте методи відповідно до віку, психоемоційного стану й обставин.

4. Своєчасно реагуйте на кризові запити.

Надавайте психологічну допомогу у випадках:
втрати, горя, насильства, булінгу тощо;
стресу, тривожних станів, поведінкових розладів тощо;
кризової дезадаптації (зміна місця проживання, воєнні обставини тощо).

5. Залучайте батьків до процесу підтримки.

Надавайте практичні рекомендації з питань виховання, взаємодії з дитиною, подолання конфліктів.

Створюйте довірливий простір для відкритого обговорення труднощів.

6. Підтримуйте педагогів та адміністрацію.

Проводьте консультації щодо професійного вигорання, формування емоційної стійкості, налагодження ефективної взаємодії із здобувачем освіти;

Допомагайте у вирішенні складних ситуацій у закладі освіти (наприклад: поведінкові виклики, конфлікти в учнівському колективі тощо).

7. Фіксуйте цей вид роботи у відповідному журналі.

Фіксуйте проведені консультації (з дотриманням конфіденційності), ведіть журнал.

Аналізуйте типові запити для планування профілактичної та просвітницької роботи.

Свою професійну діяльність працівники психологічної служби закладу освіти мають фіксувати у журналі практичного психолога/соціального педагога, відповідно до листа МОН від 24.07.2019 № 1/9-477 «Про типову документацію працівників психологічної служби у системі освіти України» <https://is.gd/habrEf>.

У сучасних умовах розвитку суспільства та стрімких змін на ринку праці проблема професійного самовизначення молоді набуває особливої ваги. Здобувачі освіти часто стикаються з труднощами у виборі майбутньої професії через відсутність достатньої інформації, нестійкість інтересів, невизначеність особистих цілей та низький рівень мотивації. У цьому контексті значно зростає роль працівників психологічної служби закладів освіти.

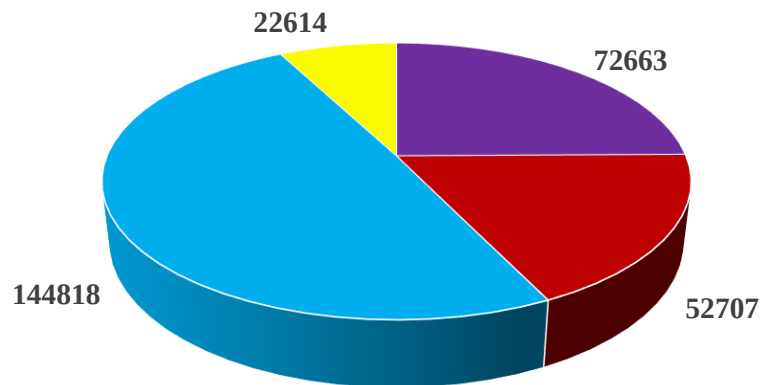
Профорієнтаційна робота є надзвичайно актуальною, оскільки вона спрямована на формування у здобувачів освіти свідомого ставлення до майбутньої професійної діяльності, розвиток самопізнання, адекватної самооцінки, а також надання підтримки у прийнятті відповідального вибору. Практичний психолог і соціальний педагог допомагають учням визначити свої інтереси, здібності, особистісні якості та співвіднести їх з вимогами різних професій, що є надзвичайно важливим у процесі самореалізації.

Сучасна профорієнтаційна діяльність охоплює роботу з батьками та педагогами, що сприяє створенню сприятливого освітнього середовища для формування професійної ідентичності молоді. Працівники психологічної служби відіграють ключову роль у забезпеченні якісної та ефективної профорієнтаційної підтримки здобувачів освіти, що робить їхню діяльність надзвичайно важливою й актуальною у сучасній системі освіти.

За даними дослідження, кількість звернень до працівників психологічної служби щодо професійного самовизначення становить 292 802, із них: 72 663 звернень батьків здобувачів освіти, 52 707 звернень педагогічних працівників, 144 818 звернення здобувачів освіти та 22 614 звернень інших зацікавлених осіб.

16. Тема звернення: "Професійне самовизначення здобувачів освіти"

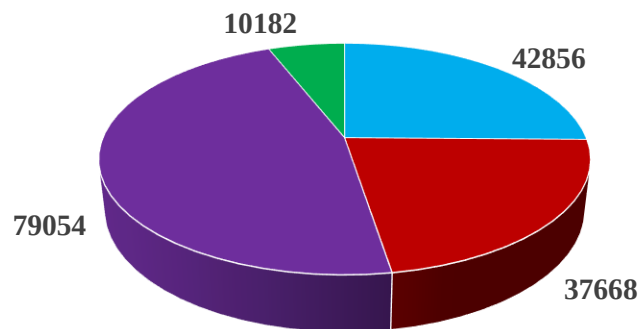
■ Батьки ■ Педагоги ■ Здобувачі освіти ■ Інші зацікавлені особи

Кількість звернень до працівників психологічної служби щодо самовдосконалення, розвитку власних здібностей і компетенцій становить 169 760, із них: 42 856 звернень батьків здобувачів освіти 37 668 звернення педагогічних працівників, 79 054 звернення здобувачів освіти та 10 182 звернення інших зацікавлених осіб.

17. Тема звернення: "Самовдосконалення, розвиток здібностей та компетенцій здобувачів освіти"

■ Батьки ■ Педагоги ■ Здобувачі освіти ■ Інші зацікавлені особи

Онлайн-платформи з профорієнтації

EU4Skills (<https://mon.gov.ua/tag/eu4skills?&tag=eu4skills>).

Платформа профорієнтації та розвитку кар'єри Державної служби зайнятості України (<https://profi.dcz.gov.ua/>).

Proforientator (<https://proforientator.info/>).

Diia Освіта (<https://osvita.diia.gov.ua/prof-orientation-quiz>).

Всеукраїнський проєкт з профорієнтації та побудови кар'єри (<https://hryoutest.in.ua/>).

Зв'язки з громадськістю

Цей напрям діяльності фахівців психологічної служби у системі освіти України спрямовано на налагодження ефективної взаємодії з усіма суб'єктами освітнього та соціального середовища задля створення безпечного, інклюзивного й підтримувального простору для розвитку дітей та молоді.

Зв'язки з громадськістю передбачають системну комунікацію з батьківською спільнотою, педагогічними колективами, адміністрацією закладів освіти, органами місцевого самоврядування, службами у справах дітей, центрами соціальних служб, інклюзивно-ресурсними центрами, неурядовими організаціями, представниками медіа та громадськості тощо.

Мета такої діяльності – формування позитивного іміджу психологічної служби, підвищення рівня обізнаності суспільства щодо питань психологічного благополуччя, прав дитини, профілактики насильства, булінгу, психоемоційних труднощів, підтримки психічного здоров'я.

Основні форми роботи зі зв'язків з громадськістю:

інформування громадськості через сайти закладів освіти, «Кабінет психолога\соціального педагога», соціальні мережі, інформаційні стенди;

організація та проведення просвітницьких заходів (тренінгів, батьківських зустрічей, круглих столів, конференцій, вебінарів);

участь у громадських та професійних ініціативах на місцевому та національному рівнях;

взаємодію зі ЗМІ для висвітлення важливих соціально-психологічних питань;

участь у соціальних проєктах, які спрямовані на підтримку дітей, сімей, педагогів та інших учасників освітнього процесу.

Окремо із зібраними навчально-методичними ресурсами для фахівців психологічної служби по роботі з батьками можна ознайомитися на сайті центру «Коло сім'ї» (<https://k-s.org.ua/resources/p-academy/>).

Фахівці психологічної служби через активні зв'язки з громадськістю сприяють утвердженню цінностей взаємоповаги, психічного здоров'я, толерантності, гуманності, а також підвищують ефективність психологічного супроводу освітнього процесу.

Психологічна підтримка

Фахівці психологічної служби можуть рекомендувати звернутися конфіденційно за допомогою до державних і неурядових сервісів для підтримки постраждалих внаслідок воєнних злочинів.

Мобільні бригади

100 мобільних бригад соціально-психологічної допомоги у 21 області України

[UNFPA Україна | Мобільні бригади соціально-психологічної допомоги.](#)

Аврора

Онлайн психотерапевтична платформа Аврора

[Аврора – Платформа психотерапевтичної допомоги.](#)

Не дрібниці

Платформа психологічної підтримки для підлітків у Telegram-боті

[Не дрібниці ☑ твої думки, емоції та відчуття.](#)

Mindly

Платформа з надання психологічної допомоги онлайн, де можна отримати одноразову та довгострокову терапію

[Mindly | професійна психологічна терапія онлайн.](#)

Розкажи мені

Безкоштовна платформа для психологічних консультацій. [Безкоштовні психологічні консультації. Ваша підтримка поруч!](#)

Центр «ОбійМи»

Ініціатива психологів-волонтерів для допомоги людям, які зазнали стресу внаслідок військових дій і переселення

[Психологічна підтримка «ОбійМи».](#)

Телефони довіри

[У столиці працюють телефони довіри, за якими можна отримати консультацію професійного психолога або психотерапевта \(+актуальні телефони\) – Портал Києва.](#)

Поруч

Психологічна підтримка дітей. Є онлайнві терапевтичні групи для підлітків

[Психологи поруч з підлітками під час війни | Спільний проект МОН України та UNICEF.](#)

БФ «Сильні»

Фонд допомоги людям, які пережили сексуальне насилля після 24 лютого 2022 року.

[**ВЕБСАЙТ ТЕЛЕГРАМ-БОТ**](#)

Безоплатна психологічна допомога ветеранам та їхнім родинам

[Яка безоплатна психологічна допомога доступна для ветеранів та їхніх родин? | Кабінет Міністрів України](#)

Підтримка постраждалих від СНПК

[«Не бійтесь звертатися по допомогу». Як і де в Україні підтримують постраждалих від сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом](#)

Ти як?

Всеукраїнська програма ментального здоров'я

[Програма ментального здоров'я | Ти як?](#)

Моментал

Мобільний застосунок турботи про себе та ментального здоров'я

[В Україні запустили застосунок для турботи про себе та покращення ментального стану дорослих та дітей | Ти як?](#)

Гарячі лінії в Україні

Гаряча лінія кризової та юридичної підтримки ветеранів та членів їхніх родин Українського ветеранського фонду при Мінветеранів:

0 800 33 20 29 (цілодобово, дзвінки безкоштовні).

Лінія міжнародної гуманітарної організації «Людина в біді»:

0 800 21 01 60 (цілодобово, дзвінки безкоштовні).

Національна гаряча лінія з попередження домашнього насильства, торгівлі людьми та гендерної дискримінації ГО «Ла Страда-Україна»:

0 800 50 03 35 (з мобільного або стаціонарного, цілодобово, дзвінки безкоштовні),

11 61 23 (з мобільного, цілодобово, дзвінки безкоштовні).

Національна гаряча лінія для дітей та молоді ГО «Ла Страда-Україна»:

0 800 50 02 25 (з мобільного або стаціонарного),

11 61 11 (з мобільного, цілодобово, дзвінки безкоштовні).

Урядова «Гаряча лінія»:

15-45 (цілодобово, дзвінки безкоштовні).

Гаряча лінія з питань протидії торгівлі людьми та домашньому насильству:

15-47 (цілодобово, дзвінки безкоштовні).

Лінія запобігання самогубствам Lifeline Ukraine:

73-33 (цілодобово).

Гаряча лінія для дружин та матерів військовослужбовців ГО «Громадський рух «Жіноча сила України»:

0 800 33 27 20 (з 10:00 до 20:00 щодня, дзвінки безкоштовні).

Гаряча лінія з питань ВІЛ/СНІД БО «Фонд профілактики хімічних залежностей та СНІДу»:

0 800 50 04 51 (цілодобово, безоплатно; в т.ч. психологічна підтримка для людей, які живуть з ВІЛ, та їхнього близького оточення).

Загальнонаціональна гаряча лінія з питань туберкульозу БО «Фонд профілактики хімічних залежностей та СНІДу»:

0 800 50 30 80 (з 08:00 до 18:00, безоплатно; зокрема психологічна підтримка для людей, які хворіють на туберкульоз, та їхнього близького оточення).

Єдиний телефонний номер системи безоплатної правничої допомоги в Україні:

0 800 21 31 03 (понеділок-п'ятниця 08:00-18:00, дзвінки безкоштовні).

Всеукраїнська гаряча лінія з питань деменції «Незабутні»:

0 800 30 88 30 (понеділок-п'ятниця 10:00-18:00, дзвінки безкоштовні).

Лінії ГО «Блакитний птах» для тих, хто пережив полон, незаконні затримання та тортури, їхніх родин та членів сімей, зниклих безвісти осіб:

0 663 62 14 85 (з питань соціальної підтримки та медичної допомоги, понеділок-п'ятниця 10:00-19:00),

0 950 16 26 22 (психологічна допомога, понеділок-п'ятниця 10:00-19:00),

0 505 09 40 49 (психологічна допомога, понеділок-п'ятниця 10:00-19:00),

0 509 37 53 70 (юридична допомога, понеділок-п'ятниця 10:00-19:00).

Лінія підтримки від Veteran Hub для воїнів, їхніх близьких і коханих:

0 673 48 28 68 (щодня 09:00-21:00).

Гаряча лінія Національної поліції України:

0 800 50 02 02 (щодня 09:00-18:00, дзвінки безкоштовні).

Лінія Національної психологічної асоціації:

0 800 10 01 02 (10:00-20:00 щодня, дзвінки безкоштовні).

Номери телефонів за кордоном (усі дзвінки з локальних номерів у різних країнах безкоштовні):

Австрія +43 800 017 967,
 Бельгія +32 800 11 728,
 Болгарія +359 800 46 160,
 Велика Британія +44 808 164 2432,
 Данія +45 80 82 08 61,
 Естонія +372 8000 044 624,
 Ірландія +353 1800 817 519,
 Іспанія +34 900 861 441,
 Італія +39 800 939 092,
 Латвія +371 80 005 945,
 Литва +370 800 00 414,
 Німеччина +49 800 000 26 00,
 Польща +48 800 088 141,
 Португалія +351 800 780 756,
 Румунія +40 800 400 597,
 Словаччина +421 800 182 399,
 Угорщина +36 68 098 15 80,
 Франція +33 805 080 466,
 Швеція +46 20 160 46 46,
 Чехія +420 800 012 058.

У період війни додається ще один важливий фактор – безпека. Публікація зображень учнів, особливо зі згадуванням місця навчання, інфраструктури або часу подій, може становити загрозу. Тому навіть за наявності згоди на зйомку, слід уникати розміщення у відкритому доступі будь-яких матеріалів, які можуть ідентифікувати місце перебування дітей або навчального закладу.

Більше інформації про правомірність фото- та відеофіксації за участю дітей можна дізнатися з листа Освітнього омбудсмана від 02.05.2025 р. № 25/1548-02 «Щодо правомірності фотографування, відеозйомки та публікування закладами освіти світлин і відео з дітьми» (https://znayshov.com/FR/43075/List_1548.pdf).

Організаційно-методична робота

Організаційно-методичну діяльність фахівців психологічної служби в системі освіти України спрямовано на підвищення професійної компетентності фахівців, розвиток системи психологічної служби, удосконалення форм і методів роботи відповідно до сучасних викликів та потреб.

Організаційно-методична робота передбачає такі види: планування діяльності фахівців служби (річне, місячне, тематичне);

розроблення методичних матеріалів: рекомендацій, пам'яток, інформаційних буклетів, програм тренінгів, консультацій, профілактичних заходів тощо;

аналізування результатів роботи за період (звітність, самооцінювання, моніторинг ефективності);

участь у методичних об'єднаннях, супервізіях, професійних спільнотах, конференціях, семінарах, тренінгах;

організація методичного супроводу освітнього процесу з урахуванням психологічних та соціальних аспектів;

координація взаємодії з іншими фахівцями закладу освіти для впровадження інноваційних, профілактичних та корекційно-розвивальних програм.

У межах цієї діяльності фахівці активно впроваджують сучасні підходи до підтримки психічного здоров'я здобувачів освіти, профілактики дезадаптації, кризових станів, булінгу, насильства, порушень поведінки тощо.

Організаційно-методична робота сприяє підвищенню якості психологічного супроводу, формує єдиний стандарт діяльності фахівців служби, забезпечує наступність, системність та ефективність реалізації завдань у сфері освіти й соціального захисту дітей.

В умовах реформування системи освіти в Україні пошук відповіді на запитання «Як удосконалити роботу фахівців психологічної служби?» привів до впровадження у діяльність практичних психологів та соціальних педагогів єдиної електронної системи звітності (далі – ЄЕСЗ).

Знайомство фахівців психологічної служби усіх рівнів з роботою у ЄЕСЗ стартувало у січні 2023 року. Інститутом модернізації змісту освіти було проведено навчальні вебінари щодо заповнення єдиної електронної системи звітності для обласних керівників психологічної служби, практичних психологів та соціальних педагогів закладів освіти, фахівців ОТГ, методистів, керівників закладів освіти тощо у кожній області.

Записи вебінарів можна переглянути на вебсайті ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» за покликанням: <http://surl.li/unljxd>.

Завдяки ЄЕСЗ

фахівці психологічної служби матимуть доступ до повної інформації виключно про свої заклади освіти, зможуть застосовувати цю інформацію для своїх функцій моніторингу та управління;

департаменти (управління) освіти обласних державних адміністрацій матимуть зведені дані районів та міст відповідної області;

фахівці відділу психологічного супроводу та соціально-педагогічної роботи ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» матимуть доступ до повної бази даних (за винятком персональної та конфіденційної інформації) та зведені дані на рівні областей.

У 2024/2025 навчальному році здійснювався збір аналітично-статистичних матеріалів фахівців психологічної служби виключно у онлайн форматі через ЄЕСЗ. Заповнення єдиної електронної системи звітності буде відбуватися відповідно графіку, 24/7.

До відома керівників закладів освіти.

Фахівці психологічної служби (практичні психологи та соціальні педагоги), які звільняються з посади, мають обов'язково заповнити зазначену звітність до дати звільнення.

За відсутності в закладі освіти практичного психолога або соціального педагога єдину електронну систему звітності у онлайн форматі заповнює відповідальна особа (директор, заступник директора або інші фахівці закладу освіти).

Фахівці психологічної служби опорних закладів освіти та їх філій заповнюють аналітичну довідку окремо у кожному закладі.

Зареєструватися (безкоштовно!) можна за покликанням: <http://surl.li/rwrgwh>.

Важливою складовою діяльності працівників психологічної служби є організаційно-методична робота. Її метою є організація власної діяльності, аналіз та узагальнення результатів, підвищення власного професіоналізму через самоосвіту.

Також звертаємо увагу керівників закладів освіти.

Працівники психологічної служби закладу освіти (практичні психологи та соціальні педагоги) виконують свою роботу як у закладі освіти (психологічна просвіта, діагностична, консультативна, освітня діяльність, обробка результатів досліджень тощо), так і за його межами (підготовка до проведення заходів, оформлення робочої документації, планування, звітність, самоосвіта, робота у навчально-методичних та наукових центрах, громадських організаціях тощо).

Професійна майстерність фахівців психологічної служби

Відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 31 травня 2018 року № 555, зареєстрованому в Міністерстві юстиції України 26 червня 2018 року за № 744/32196, (<https://clipr.cc/MxS4v>) щороку на засадах відкритості, прозорості та гласності проводиться Всеукраїнський конкурс авторських програм практичних психологів і соціальних педагогів «Нові технології у новій школі».

Метою конкурсу є виявлення та поширення кращого досвіду, оптимізація інноваційної діяльності працівників психологічної служби, підвищення професійної компетентності, якості програм, реалізації творчого потенціалу, престижності професії практичних психологів та соціальних педагогів.

У 2024/2025 навчальному році конкурс проведено у номінації «Розвивальні програми, спрямовані на попередження та коригування проблем, труднощів, подолання шкідливих звичок, негативних емоційних станів, усунення відхилень у психофізичному та інтелектуальному розвитку і поведінці, подолання різних форм девіантної поведінки, адаптацію до умов навчання і життєдіяльності тощо».

Відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2025 № 858 «Про результати проведення III етапу Всеукраїнського

конкурсу авторських програм практичних психологів і соціальних педагогів «Нові технології у новій школі» у номінації «Розвивальні програми» визначено переможців конкурсу.

Серед практичних психологів

I місце:

Ганна Ясько, практичний психолог Конотопського центру дитячо-юнацької творчості Конотопської міської ради Сумської області;

Юлія Волошкова, практичний психолог Конотопського ліцею № 2 Конотопської міської ради Сумської області;

II місце:

Вікторія Щербатюк, практичний психолог Черкаської загальноосвітньої школи I–III ступенів № 8 Черкаської міської ради Черкаської області;

III місце:

Юлія Кравченко, практичний психолог Кременчуцької гімназії № 23 Кременчуцької міської ради Кременчуцького району Полтавської області.

Серед соціальних педагогів

I місце:

Юлія Скачок, соціальний педагог Херсонського багатoproфiльного ліцею № 20 Херсонської міської ради;

II місце:

Аліна Кхан, соціальний педагог, практичний психолог Опорного закладу «Новоаврамівський ліцей» Хорольської міської ради Лубенського району Полтавської області;

III місце:

Тетяна Мигаленко, соціальний педагог Леськівського ліцею з початковою школою та гімназією Леськівської сільської ради Черкаського району Черкаської області.

Авторські програми переможців Всеукраїнського конкурсу 2023/2024 навчального року розміщено на вебсайті ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» (<https://surl.lu/ytipjw>).

Експозиція авторських програм Всеукраїнського конкурсу «Нові технології у новій школі» у номінації «Профілактичні програми» 2022/2023 (<https://clipr.cc/sQ13r>).

Експозиція авторських програм Всеукраїнського конкурсу «Нові технології у новій школі» у номінації «Просвітницькі програми» 2021/2022 (<https://clipr.cc/53yQB>).

У 2025/2026 навчальному році конкурс проводитиметься у номінації «Просвітницькі програми, спрямовані на формування психологічних знань, підвищення рівня психологічної культури і психологічної компетентності учасників освітнього процесу».

Онлайн-курси.

З метою підвищення професійного рівня фахівців психологічної служби у системі освіти України та педагогічних працівників закладів освіти науковцями ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» розроблено спецкурси

підвищення кваліфікації для слухачів (освітян) очно-дистанційної форми навчання. Навчання безкоштовне, в онлайн форматі, видають сертифікат на 0,5 кредиту/1 кредит ЄКТС (15/30 год.).

Зареєструватися на проходження курсу можна за покликаннями:

«Перша психологічна допомога учасникам освітнього процесу під час та після завершення воєнних дій» <https://clipr.cc/VwFk9>;

«Школа кар'єрного консультанта» <https://clipr.cc/yNk06>;

«Медіаграмотний спротив: будуюмо аргументовані діалоги» <https://clipr.cc/N7yh1>;

«Медіаграмотний спротив: спілкуємось на рівних» <https://clipr.cc/sZM63>;

«Основні права та принципи особистості відповідно до статей Європейської соціальної хартії» <https://clipr.cc/S6gtc>;

«Надолуження освітніх втрат» <https://clipr.cc/zNYS9>;

«Медіаграмотність» <https://clipr.cc/yHS7G>;

«Штучний Інтелект в освіті» <https://clipr.cc/7Jqb0>;

«Практичні навички подолання стресу» <https://clipr.cc/sGcc5>.

З метою надання психолого-педагогічної допомоги здобувачам освіти під час переживання стресу та подолання його наслідків, створення для цього сприятливої атмосфери науковцями ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» розроблено навчально-методичний посібник «Психологічна хвилинка», який отримав гриф «Схвалено для використання у освітньому процесі» (рішення експертної комісії з психології та педагогіки, протокол від 01.03.2023 № 1) <https://surl.lt/thdkur>.

Впровадження та застосування психологічних хвилинки під час уроку (в зручний час, при слушній нагоді) допомагає учням зняти емоційне напруження, стати більш спокійними, врівноваженими, відновити почуття безпеки та психоемоційного комфорту, що є природним механізмом стабілізації.

Нормативно-правове забезпечення діяльності психологічної служби у системі освіти України в умовах дії воєнного стану.

Діяльність психологічної служби у системі освіти України наразі регламентовано низкою нормативно-правових актів, які визначають її функції, завдання та організаційні засади.

Закон України від 09 травня 2024 року № 3714-IX «Про ратифікацію Угоди між Україною та Європейським Союзом про участь України у Програмі ЄС «Громадяни, рівність, права та цінності».

Постанова Верховної Ради України від 09 травня 2024 року № 3712-IX «Про прийняття за основу проєкту Закону України про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення механізму запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі».

Розпорядження «Про схвалення Національної стратегії розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації на 2024-2026 роки».

Постанова Кабінету Міністрів України від 14 травня 2024 року № 551 «Про затвердження Порядку виявлення та повернення дітей, депортованих або примусово переміщених внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України».

Наказ Міністерства освіти і науки України від 21 вересня 2023 року № 1142 «Про проведення Всеукраїнського конкурсу авторських програм практичних психологів і соціальних педагогів «Нові технології у новій школі».

Лист Міністерства освіти і науки України від 18.04.2023 № 1/5449-23 «Щодо проведення в закладах освіти правопросвітницьких заходів до Міжнародного дня протидії булінгу (День боротьби з цькуванням)».

Лист ДНУ «ІМЗО» від 29.03.2023 № 21/08-4792 «Про Всеукраїнську програму ментального здоров'я «Ти як?».

Перелік нормативно-правового забезпечення фахівців психологічної служби у системі освіти України розміщено на вебсайті ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» <https://clipr.cc/skJ5Q>.

Пріоритетним завданням психологічної служби у системі освіти України у 2025/2026 навчальному році залишається збереження і зміцнення психічного здоров'я всіх учасників освітнього процесу: здобувачів освіти, їхніх батьків або законних представників та педагогічних працівників.

Це завдання має бути реалізовано через напрями роботи:

розвиток психологічної стійкості та емоційної грамотності в умовах війни та тривалого стресу;

психосоціальна підтримка дітей, які пережили втрату, евакуацію, переміщення або набули іншої форми травматичного досвіду;

підтримка педагогів у збереженні власного ресурсу, подоланні професійного вигорання, формуванні здорових комунікацій у колективі;

профілактика деструктивної поведінки, насильства, булінгу, ігрової, інтернет-залежностей тощо;

створення безпечного, інклюзивного та підтримувального освітнього середовища;

проведення інформаційно-просвітницьких заходів;

підвищення рівня знань учасників освітнього процесу з актуальних питань психічного здоров'я та психосоціального благополуччя тощо.

Психологічна служба продовжує виконувати ключову роль у формуванні національної стійкості, адаптації дітей до викликів сьогодення та сприянні сталому функціонуванню системи освіти в умовах воєнного стану.

Рекомендації керівникам обласних, районних, міських департаментів (управлінь, відділів) освіти і науки, закладів післядипломної педагогічної освіти, а також керівникам закладів освіти для організації належного психологічного, соціально-педагогічного супроводу учасників освітнього процесу.

Забезпечити системну взаємодію з фахівцями психологічної служби (практичними психологами, соціальними педагогами) зі створення безпечного, психологічно комфортного та інклюзивного освітнього середовища.

Підтримувати реалізацію заходів, спрямованих на збереження психічного здоров'я учасників освітнього процесу, охоплюючи інформаційно-просвітницькі кампанії, тренінги, тематичні тижні тощо.

Сприяти впровадженню в освітній процес програм розвитку емоційного інтелекту, стресостійкості та навичок саморегуляції здобувачів освіти відповідно до їхніх вікових особливостей.

Забезпечити умови для проходження фахової підготовки та підвищення кваліфікації працівників психологічної служби.

Враховувати рекомендації фахівців психологічної служби під час ухвалення управлінських рішень щодо освітнього процесу, виховної роботи, профілактики насильства, булінгу, суїцидальної поведінки тощо.

Створити умови для функціонування «просторів психологічної підтримки» чи «кімнат психологічного розвантаження».

Рекомендації для фахівців психологічної служби.

Проводити регулярні психодіагностичні обстеження здобувачів освіти, спрямовані на виявлення рівня психоемоційного стану, рівня стресу, тривожності, депресії та інших можливих порушень психічного здоров'я.

Організовувати індивідуальні та групові консультації для здобувачів освіти та членів педагогічного колективу щодо адаптації до умов воєнного стану, травмуючого досвіду, стресу, а також сприяти розвитку навичок психологічної стійкості.

Використовувати методи психологічного консультування для допомоги учням, які мають труднощі в соціалізації, міжособистісних взаєминах чи адаптації до нових умов навчання.

Розробляти та впроваджувати програми психологічної підтримки для вразливих груп здобувачів освіти.

Проводити просвітницькі заходи для здобувачів освіти та педагогічного колективів з питань психічного здоров'я, управління стресом, самопомічі та емоційного вигорання.

Сприяти розвитку у здобувачів освіти навичок емоційної грамотності, психологічної стійкості, самопідтримки та саморегуляції через тренінги, заняття, групові та індивідуальні консультації.

Брати участь у формуванні кризових груп підтримки з метою реагування на конфліктні ситуації або кризи, що виникли в освітньому середовищі.

Забезпечувати конфіденційність і дотримання етичних норм під час роботи з учасниками освітнього процесу, які набули травматичного досвіду або потребують спеціалізованої допомоги.

Розвивати співпрацю з іншими фахівцями та соціальними службами для надання комплексної підтримки здобувачам освіти, зокрема в контексті розвитку програм для дітей, які пережили кризові ситуації або насильство.

Активно залучати педагогів, батьків здобувачів освіти та громаду до заходів, спрямованих на психологічну підтримку дітей та навчання основам психічного здоров'я і безпеки в умовах сучасних викликів.